Maimonides : Teḥijjat ham-mētim 1715

ספר
תחיית המתים

מהנשר הגדול רבן של בני
הגולה
רבינו משה בר מיימון זצ"ל
ובתוכו ימצאו תשובה. למינים
האומרים אין תחיית המתים
מן התורה:

וכי ראיתי שיש חולי אחד תחת השמש שאינם
יודעים להיטב להתיכס רק אחד בעיר ושנים
במשפחה ומתוך כך יבאו ח"ו לטעות הזה עצמו.

וגם כ"ד מגלים שביה אילן פלא נדפס ספר
ת"ה וזאת לפנים בישראל שכבר נדפס ספר
אגרת תימן ע"כ אינם נמצאים כי אם אחד
בעיר ושנים במשפחה אמרתי אל תמנע טוב
מבעליו אלהדפיסם בדיו ונייר ואותיות באות:
חונה מכל טעות: בספר זה. ישמריני ה' מכל
צרות רעות: ומכל בהלות הבאות: ותעש' עיני
נסים ונפלאות: בכל רגע ובכל שעות: אמן
סלה:

נדפס בק"ק האגא באותיות
אמשטרדאם
לסדר ולפרט הלמתים תנגה פלא
בבית יאהן יאקב באסאנג:

אמר המדפיס ידוע ומפורסם שמוטל על כל אדם לקיים ולחזק את דברי תורתינו הקדושה ועיקר החיזוק היא באמונה והאמונה של ת"ה אינו צריך חיזוק כי כבר חיזקו חז"ל אך ורק המינים אינן מאמינים בה ומ"מ אנו מחויבין שהיא לפרסם להם שבכל מקום שפקרו תשובתם בצידו וגם האי גברא נמי פחדא יתיר ואמרתי אני בלבי מי לנו גדול בזמן הזה מן הרמב"ם שבודאי משהו שפיר קאמר ומשה ותורתו אמת ומן בדאים ע"כ העיר ה' את רוחי להדפיס ספר של ת"ה וגם ספר אגרת תימן של הגאון הנ"ל שאינם נמצאים כי אם אחד בעיר ושנים במשפחה באשר שכבר נדפסים מימים קדמונים: אשר כמעט אין זכרון לראשונים: וגם לא ראיתי זה כדאי וכ כי נשתכח לעיני יותר מהראשונים: נכתבה דברים ואופנים: ובפרט דאתי לידי ספר תחיית המתים אימה בי מילתא איתא במדרש הרוצה לידע ת"ה מן התורה ילמד והנה מרים מצורעת בשלג המדרש הזה נוח כברובי ואומר דרשוני ונראה לפע"ד לתרוץ דאיתא שני טעמים למה לא בא משה לא"י טעם אחד בשביל שפירש מאשתו טעם שני כדי שלא יאמרו שדור המדבר לא יעמדו ת"ה לכן נקבר משה ג"כ במדבר כדי שיאמרו כשם שמשה יעמוד לת"ה כך דור המדבר יעמדו ואמינא אנא דכ"ב הוא זה דאם אמרינן הטעם משום שפירש מאשתו מוכח מזה שלא יפה עשה משה שפירש מאשתו וא"כ לא הוי מרים ראוי' ללקות בצרעת דהא שפיר דברה במשה אבל אי אמרינן הטעם משום ת"ה א"כ לא יפה עשה מרים שדברה במשה והשתא אתי שפיר הרוצה לידע ת"ה מן התורה ילמד והנה מרים מצורעת בשלג דמזה מוכח שיפה עשה משה שפירש מאשתו וא"כ מוכח דהטעם שלא בא משה לא"י משום דור המדבר וכו' וא"כ מוכח דת"ה מן התורה וק"ל ועתה אהובי' הקורא אם המצא תמצא בכל מקום דבר או חצי דבר שנמחק או נטשטש בדפוס לכף זכות אותי לא ידון: לומר שהדפסתי אותם ח"ו שלא כהוגן: לרמות בו בני אדם: ולעשות לי פקדון: כי הבחו"ר גנו מכל
הוא הא"ל יש"ר ל"י ב"ר מ"ן: דין הוא ליטול שכרי בעוה"ב הבא: כי שכר
מצוה ליכא בהאי עלמא: ונזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו:
עם שאר צדיקים וחסידי עולם: וישלח לנו את
גואלינו: שיושיענו מכל צרינו: ויגאל
אותנו במהרה בימינו:
אמן סלה:

כ"ד הקטן אליעזר ליברמן במוהר"ר אלכסנדר בינגא
שד"ר יצ"ו בקה"ל בר שמאמש:

אמר

אמר שמואל בן תבון אמר הרב הגדול רבינו משה בן מיימון ז"ל אינו
רחוק שיכוין האדם לבאר ענין הקדמה מן ההקדמות בלשון
מבואר ופשוט וישתדל בו להרחיק הספקו' ולהסיר הפירושי' ויבינו אלו
הנפשות מן הלשון ההוא הפך ההקדמה אשר כיון המכוון לבארה · והנה
אם אירע כיוצא בזה בדברי הש"י והוא כי כאשר כיון אדון הנביאים ע"ה
להודיענו דרכי השם שהוא א' ואין שני ולהסיר מנפשותינו הדעות הנפסדות
ההם אשר האמינום המשני' אמר מבאר לזאת הכונה שמע יש' ה' אלקי' ה' אחד
והביאו הנוצ' ראיה מזה הפסוק שהאלו' ג' והוא האחד ואמרו הה' ה' והא'
אלקינו והא' ה' הנה ג' שמות ואמר אח"כ אחד ראיה שהם ג' והג' א' חלילה
לאל · וכשאירע זה בדברי ה' כ"ש וכ"ש שאירע כיוצא בו בדברי ב"ו כאשר
אירע לבאר האומה בפירוש דברינו בפנה מפנות התורה להעיר על פנה גדולה
שלא היו משגיחי' אליה וספקו מפני זה בפנה מבואר' גלוים באומה אין ספק
בה וזה שהנחנו כאשר נאלצנו למה שנאלצנו אליה מן החבורים בתלמוד התורה
וביאור משפטיה וכונתינו בזה אל רצון ה' ית' לא לבקש שכר מבני אד' ולא
לבקש כבוד אלא להיישיר ולבא' והלבין לפי שקשה הכנתו להבין דברי מי
שקדמונו מחכמי התורה ז"ל לפי מה שחשבנו ונראה לנו שהבאנו קרבנו והקהלנו
ענייני' עמוקים רחוקים וקבצנו וחברנו עניינים מפוזרים ומפורדים וידענו שהבאנו
מרויחים על כל פנים והוא שאם היה הענין כמו שחשבנוהו מהיותינו מקילים
ומקריבים מה שלא עשה כיוצא בזה א' ממי שהקדימונו כבר עלתה בידינו
תועלת בני אדם והגמול מה' ית' ואם אין הדבר כן ולא עלה מדברינו תוספת
ביאור ולא הקל על מה שכבר זולתינו מהקודמים עלה בידינו הגמול מאת ה'
לבדו ויש לנו כונתינו ורחמנא לבא בעי ובאור זה שהענין אשר היה הלשון והיד
לחבר בכל ענין שבקוה (נ"א שנקנה) בו מה שזכרנו מהקיבוץ והביאור
וכאשר נאלצנו לזה וראינו שאין מן הדין הדי"ן לכוין מה שנרצה כלומר ולבאר
ולקרב שרשי הדת ולהכיר שרשיו כעוברים שלא מבחרים ולא מישראל אמתתם
וכ"ש שכבר פגשנו אדם שהיה חשוב מחכמי' יש' וחי הש"י יודע שהיה דרך
ההלכה ונשא ונתן במלחמתה של תור' לפי מחשבתו מנעוריו והיה מסתפק
אם היה השם גשם או בעל עין ואזן ויד ורגל ובני מעים כמו שבא בפסוקי'
או אינו גוף אלא אחרים שפגשתי שאנשי קצת ארצות שפסקו לגמרי שהוא גוף
והחזיקו בכופר מי שיאמר הלופו וקראוהו מין ואפיקורוס והביאו דרשות מסכת
ברכות על פשוטן ובפיאם בזה שמעתי שלא ראיתי וכאשר ידענו באלה הדברים
האובדים לגמרי וגם מוקירים וחושבי' שהם חכמי יש' והם הם הסכלים
מבני אדם ויותר תועי דרך מן הבהמות וכבר נתמלא מוחם משגיונות הכסי'
הזקנו' ודמיונות הנפסדות כנערים וכנשים ראינו שצריך לנו לבאר בחבורינו
עיקרים תלמודיים ותוריים על צד הספור לא על צד הבא ראיה כי ה
סבלת ראיה על השרשים ההם צריך למסירות בחכמות רבות לא ידעו התלמידי'

מאמר תחיית המתים מרמב"ם ז"ל

דבר מפס כמו שבארנו במורה לדק ובארנו להיות כאמתות מקובלות אצל הפתאון לפתות וזכרנו בפתיחת חבור המשנה עיקרי' ראוי' להאמין בנבואה ועיקרי הקבלה ומה שיתחייב שיאמינהו כל רבן בתורה שהאמינו כל רבן בתורה שבעל פה ובארנו בפ' חלק שרשים רבים כתלים בהתחלה · ובגמול ר"ל מה שנתלה בייחוד ובעולם הבא [גם אחר פנות התורה וכן עשינו ג"כ בחבור הגדול המכונה משנה תורה אשר לא יבינו מעלתו אלא המודים על האמת מאנשי הדת והחכמה שיהיה להם שכל טוב והכרה בדרכי ה החבור וידעה בפזור הדברים ההם אשר קבלתים ואיך חברתים ונכרא כי גם כן כל העיקרים התלמודיים והתוריים ובונגו בזה שיהיה אלו כקראם ת"ח או חכמים או גאונים או כמו שתרצה תקראם בונים שעיפיהם על שרשים תלמודיים ותהיה תורתם קדושה בפיהם ותלמודם כולם עולה בידם וכל זה כבנה על עיקרים תוריים ולא ישליכו ידיעת ה' אחרי גוום אבל ישימו השתדלותם הגדול ורצונתם על מה שישלימם ויקרבם אל בוראם לא על מה שיביא לחשוב בהם השלמות אצל ההמון והיה מכלל השרשים ההם אשר העירונו עליהם הע"ה ואחלונו לשפ' באמיתות הע"ה והארכנו וזכרנו בו ראיות דברי הכתוב וראיות דברי החכמים ז"ל עליו ופירשנו מה שראוי לפרש לאנשי החכמה ׳ ובארנו בפר' חלק והודענו הסבה אשר שמתנו לכוין לביאו' הע"ה בלתי תחיית המתים ואמרנו שאחנו לא ראינו בני אדם נושאים ונותנים רק בתחיית המתים לבד היקומו ערומים או בלבושים וכיוצא באלו השאלות אמנם עה"ב שכחוהו לגמרי ועו"ד הי"א פנ"ה מפנו"ת תור"ת מרע"ה אמרנ"ו שלא ראינ"ו בנ"י אד"ם נושאי"ם ונותני"ם ר"ק בת"ה בלב"ד היקומ"ו ערומי"ם א"ו בלבושי"ם וכיוצ"א באל"ו השאלו"ת אמנ"ם העול"ם הב"א שכחוה"ו לגמ"רי · ועוד בארנו שם ובלינו שתחיית המתים היא פנה מפנות תורת משה ע"ה ואיננה התכלית' הראשון אבל התכלית האחרון הוא חיי העה"ב וכל זה כדי לבאר הספק הגדול אשר יחשב שאין בתו' ה גמול ולא עונש אלא בעולם הזה ושלא כוכ' גם גמול ולא עונש בעול' הבא בביאור וביארנו מדברי תורה לפי מה שפרשו לנו המקובלים כונה אל התכלית האחרון בגמו' והוא חיי העולם הבא והתכלית האחרון בעונש והוא הכרית מן העולם הבא · ואלו העניינים בעצמם הם אשר ביארנום והארכנו בהם בחבורינו בהלכות תשובה אבל בפ' ח' ביארנו גם כמו שימצאהו מי שיסתכל בו אחרי שהארכנו בדבר העולם הבא ואמרנו שתחיית המתים פנת תורת משה רבינו ע"ה אין חלק למי שלא יאמין בה בתורת משה רבינו ע"ה אמנם איננה התכלית האחרון וכן ג"כ בחבור מנינו מי שאין לו חלק לעולם הבא ובללנו במספר ואמרנו שהם כ"ד מיראתינו שיחסר אחד מהם מהמעתיקים ההמספר אחד ויאמר האומר שלא זכרנו אותו ומכלל הכ"ד אשר מנינו הם המספר בת"ה ובאשר זכרנו העה"ב בארנו ג"כ שהוא התכלית האחרון ואמרנו בזה הלשון וזה השכר שאין למעלה ממנו והטובה שאין טובה ובארנו ג"ב

שהע"ה אין בו מציאות גופות אחר שאמרו רז"ל אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא משגל ומן השקר שיהיו אלו הכלי' לבטלה כלילה ולא מפעל כלל כשיהיה לאדם פה ואצטומכא וכבד וכלי המשגל והוא לא יאכל ולא ישת' ולא יוליד א"כ מציאותם בטלה גמורה ואין לאדם לחלק על הדברים האלו שיש עליהם ראיות שכליות כפשוטי דרשות שיש לאומרם בפני הנשים בבית האבל. וכבר כתב מי שכת' את דעתינו זה ואמר הנה משה ואליהו עמדו בלא אכילה ושתיה זמן והם גופות כבני הע"ה לא אליכם כל עוברי דרך הביטו וראו משה ואליהו ע"ה בליבם לא היו להם לבטלה שבניהם היו אנשים מבני העולם הזה ואכלו ושתו לפני המופת ואחריו ואיך יקישו מזה למציאות הנמשך אשר אין תכלית לו אלא כמו שאמרו לעולם שכולו טוב לעו' שכולו ארוך איך יהיו בו כלים לבטלה וכבר נודע שהגוף בכללו אמנם הוא כלי לנפש לעשות בו כל פעולות אשר אין פעולה אחת במנלם לע"ה ואלו לא ידעו גודל הגנות המיוחס למי שייחס ה' פועל לבטלה והמציא כלי' שינוקם בהם תכלית ללא תכלית ואמנם יקייד זה כולו מה שיעלה בדמיון ההמון אשר לא יאמינו שיש מציאות חוץ רק לגוף ומי שאינו גוף אבל הוא בגוף כמקדים הוא ג"כ נמצא אצלם אבל חזקתו במציאות פחות מחזקת הגוף ואולם מה שאיננו גוף ולא מקרה בגוף איננו נמצא אצל הסכלים אשר הם בלא ספק ואף על פי שהחזיקו (נ"א שבלו) גופותיה נמולי מחלב עתיק משדים ומפנה זה יאמינו כלם או רובם שה' גוף שאם לא יהיה אצלם לא יהיה נמצא אמנם הנקראים חכמים באמת לא על דרך העברה הנה התבאר אצלם שכל נבדל חוץ החומר הוא יותר חזק המציאות מבעלי חומר ואין ראוי לומר יותר חזק אבל מציאות הנבדל הוא מציאות אמיתי מפני שלא ישיגהו אשר ממיני השינוי וגם אשר נתבאר אצלם כמתפת שהו' איננו גוף ומפני זה מדרגת מציאותו יתברך בתכלית החוזק וכן כל נברא ונבדל כלומר המלאכים והשכל הוא במציאותו חזק מאוד קיים יותר מכל גוף ומפני זה נאמין אנחנו שהמלאכים אינם גופות ושבני הע"ה נפשות נבדלות ר"ל שכלים . וכבר בארנו ראיות על זה מן התורה במאמרנו המכונה מורה הנבוכים ואם לא ירצה להאמין זה א' מן ההמון ויטב בעיניו שהמלאכים גופות ושהם יאכלו ג"כ אחר שבא בפסוק ויאכלו וישתו ושבני הע"ה ג"כ גופות אנחנו לא נקפיד עליו בזה ולא נשימהו כופר ולא נרחיק עליו ולא נוסף אבלנו כל מי שיאמר זה סכלות ולואי כל ככל לא יכיל אלא זה השיעור וכהיו בטוחי' שתמלכו תשוקתם מהאמנת הנשמות בבורא ואין היזק אם יאמינו בנבראים הנבדלים ואם לא יספיק לא' מן הסכלים שישים זה מקום ספק ולא יכריע אחת משתי הדעות אבל יחזק דעתו ההמוני וישים מום בדעתינו וירחיק עלינו היותינו מאמינים המלאכים ובני הע"ה נבדלים וקיים ממנו אין חטא עליו אנחנו כבר אמרנו בו בזה וכבר בארנו לו מומיו ולא יחברו פשטי הדרשות רבות תפיג בהם תשובה עלינו ואין כלל בזה כמו שהפסוקים

רבים

מאמר תחיית המתים לרמב"ם ז"ל

רבים מדברי הנבואה יראה פשטיהם היות ה' נעלה עין לו אזן אבל כשנתאמתו
הדברים והראיות השכליות והמופתים על המנע זה ידענו שהוא כמו שאמרו
דברה תורה כלשון בני אדם אלא שהמופתים ההם לא יבינם ולא ישיגם מאמין
בגשמות וכן עוד הראיות השכליות המורות היות המלאכים ובני הע"ה בקיום
מן הגשמות עד שנצטרך לומר במה שיביא להשיב בהם הגשמות שהוא אבל לא
יבינו הראיות ההם אלו המאמינים בהם שהם גופות ואיך יצוייר שיבינו
הנקותם מן החומר ר"ל המלאכים והנפש ר"ל בני הע"ה יחשבו אלו שלא יודע
מציאותם רק מקובל מצד התורה ושאין שם דרך עיון שיורה על מציאות
המלאכים ולא על שאר הנפשות כמו שאמר שאם יחשוב שהגיעו לידיעת
אלהיות ברגע וברעו' האלוהות ההם ירמון הנקשה והעדר היקשות כולם
והסתפקות בפשוטי המקובלים בלא כתבו החכמים ז"ל כלל במקומות רבים
מהתלמוד שדברי תורה יש להם נגלה ונסתר ולזה יקראו נסתר סתרי תורה
ובאלו הם לא אמרו כלל בסתרי תורה דבר אמנם אלו ז"ל כשו מזה כלו על
שלא ידעו לו מקום וכבר בארנו במורה הנבוכים באלה הענינים מה שיש
בודאי באנשי החכמה וזכרנו לו דברי החכמים כלם והעירו' על מקום לגלות
הדבר ההוא אשר נביא ראיה ונוכל להודיע אמיתתו וכאשר התפרסם החבור
בארצות ונתפשט לקצוות כאשר לנו שא' מן התלמידים אשר בדמשק אמר
שאין תחיית המתים ולא תשוב הנפש בגוף אחר העדרה ואמרו כי אנשי
המעמד איך תאמר זה והקל להביא ראיה עליהם מזה שזכרנוהו אנחנו
בחבורינו שהתכלית היא הע"ה ושאין גוף בו ונתקילו הם להביא ראיה מן
המפורסם באומה ודברי חכמים רבים כזה ואמר שהם כלם משל ואמרנו דבריהם
עמו וכאשר נודע לנו מה שאירע לא הרגשנו אליו ואמרנו זה בעל במעוטו שאין
מי שיסתכל זה ולא מי שינקש עליו תגיבת מה שאמרנוהו כאשר היתה בשנת
את"ק לשטרו' הגיע אלינו אגרת מארצות תימן ישאלו בה על דבריהם ואמרו שיש
אנשים אצלם שפסקו שהגוף יכלה ויפסוד ולא תשוב הנפש לגוף אחר הפרדה
ושהגמול והעונש לנפש לבד והביאו ראיה מזה שאמרנוהו אנחנו בבני הע"ה
וכאשר נזכרו להם דברי החכמים הגלוי' המבוארים בתחיית המתים וקצת דברי
הנביאים אמרו זה משל מפורס ואמר לנו השואל שהתפשט אצלם זה הדעת
והגליכו וגלתו ונקשו ממנו תשובה והשיבונו על שאלתם וביארנו להם שת"ה הפנה
מן תורת מרע"ה והוא שוב הנפש בגוף ולאפי' על ד"א ושמי העה"ב הוא אחר
תחיית המתים כמו שבארנו בפ' חלק ונחשבנו שזה מספיק וכאשר היתה בזאת
השנה שנת את"ק לשטרות הגיעו אלינו כתבים מקצת חברינו מבבל שואל
מאנשי תימן אחד על הענינים ההם בענמה לזה ראש ישיבת רבינו שמואל הלוי
הכהן בבגדד בזמננו והשיבו מבד להם יאמר בתחיית המתים וגם דבריכו כזה
בענין קצתם טעות ושגגה וקצתם אי אפשר להקבל עליהם ובכל אותנו ועבר.

ענה בקולמוס ואחר אלה הדברים נשלח אלינו המאמר אשר חברו זה הגאון ובתוכו ראינו זה הדרשות הדרשו"ת והסגדות אשר קבצם וידוע אצל כל אדם שאין מהמגונה מהחכמים ספור הדרשות והמעשי' מהם המפלאים בלשונם כמו שידרשו הנשים בבית האבל קינתם לקנתם אבל המגונה מהם לפרסם ולבאר ענינים עד שיטו אותו לשכל או יקריבו אליו . ויותר נפלא מזה ה אמונות ההם אשר זכרם ואמר שהם דעות הפילוסופים בנפש זאת ראיה שהוא חושב שכל מה שיאמרו המדברים ואולם מן הדעות הנפסדות הם דעות הפילוסופים והפלא אבל מה שראינו נו ר"ל במאמר ההוא ואעפ"י שכולו פלא אמרו שהחכמים הפילוסופים לא אמרוהו (נ"א יאמינו) נהמענו שוב הגאון לגוף אחר הפרדה ממנו אבל הוא מדרך העיון מכח האפשר זה לשונו ש"ז זה מאמר יורה שהמחברו אלו הם חכמי הפילוסופים ושאין ידיעה לו בדברים אשר בהם יבחנו הפילוסופים והחכמ"ח והמנע והאפשר ומן אם המדברים שנלקחו שמאמר הנגזל לאבן סינא והכנס מאחרי פילוסופים וכן ראינו זה הגאון ז"ל גזר ופסק שהפילוסופים לא תאמנת אצלם השאר הנפשות והם חולקים בזה ואני תימה מי הם אלו אשר קראם פילוסופים וראינו פלא אחר שאין לשכל אצל זה הגאון זכרון לא אתו אם הנפש והשכל בפילוסופות דבר אחד או הנפש תשאר והשכל יכלה או השכל תשאר והנפש תכלה ותאבד ויהיה הנפש אשר אמר שהפילוסופים לא ידעוה ושאחת מדעותם בה שהיא קדם ואולי השכל אצלו יקרא כמו שיאמרוהו המדברים אשר הם חכמי הפילוסופים אצלו. ואם הוא כן יכלה בלי ספק : ואין המתפקק זה הגאון ש"ז בקבוץ הדרשות ההם ו המעשיות ובפירושי הפסוקים מהם אשר התבאר בפי"ו שהוא שתחיית המתים גופני בביאור סתירה הוא הגלות והבאו לביאה בו סוף דבר כל מה שאמרנום (נ"א שאמר ש"ץ) או הובא כבר נזכר או נאמר ביאה בו או פה עמו ואין כונתינו זה לחלוק על דבר ממה שבאלו אותו המאמר ההוא ואם לא לזכרו אולם זכרנו מעט מה שזכרנו לצורך הנה אלין במה שאנחנו בו כמו שהתבאר למסתכל אבל כונתינו למקום התועלת המגעת לאתי"ר לא למה שיראם שיתלה בעזרת הגדלתו או בהשפלתו והקטנתו ודרכי המחלוקת והפרשים

אותי"ס לפי שירצם ללכת בהם וה' יסגור בעדינו זה הדרך

וכיוצא בה :

ומהנה אתחיל בזכרון ענין זה המאמר : **דע** אתה המעיין כי כונתינו בזה המאמר היא לבאר מה שהאמינוהו בזאת הפנה אשר נפלו בה דברים בין התלמידים והיא תה"מ ואין בזה דבר נוסף כלל על על מה שאמרנוהו בפי' המשנה או החבור אבל יש בו כפל ענינים והרחבה המלות ותוספת ביאור ינעמו הנשים והסכלים לא זולת זה ואומר שתחיית המתים המפורסמת הנודעת באומתינו המוסכם עליה מכלל כתותינו אשר רב הודה בתפלות ובהתחנונים אשר חברום הנביאים וגדולי החכמים שהיא תהם

דברי

דברי התלמוד והמדרשות עניינם שוב זאת הנפש אחרי הפרדה זה מה שלא נשמע באומה מחלוקת עליו ואין פירוש בו כלל ואין מותר להאמין באיש מאנשי הדת שהוא מאמין חלוף זה · והנני עתיד לבאר לך בזה המאמר למה לא נפרש אלו הפסוקים כמו שפירשנו פסוקים רבים בתורה ונוציא אותם מפשוטיהם וכן זאת ת"ה והוא שוב הנפש לגוף אחרי המות כבר זכרה גם כן דניאל זכרון אם' א"א לפרשו והוא אומרו ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם הבא ואלה לחרפות לדראון עולם ואמר לו המלאך ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימים ואמנם מה שעבר עלינו מי שזכר שאנחנו אמרנו בתחיית המתים שבמקרא שהיא משל שקר מפורסם ודבור סרה מאמרו והנה חבורינו כבר נתפרסמו ויקראו ויראו אנה מאמרינו זה אלא אם כן אמרנוהו במה שכבר אמרוהו חכמי ישראל במתי יחזקאל שחכמי התלמוד חולקים בו וכל דבר שיש בו מחלוקת לא יבא לידי מעשה אפשר להכריע ב בו אחד משני המאמרים על חברו וכבר זכרנו זה בפירוש המשנה פעמים וכן יראה לנו מהמאמרים ההם שאלו האנשים אשר ישובו נפשותם לגופות ההם יאכלו וישתו וישגלו ויולידו וימותו אחר חיים ארוכים מאד חיים הנמצאים בימות המשיח · ואמנם החיים אשר אין מות אחריה היא חיי העולם הבא אחר שאין גוף בהם שאנחנו נאמין וכן יאות האמ' אצל כן דעת שהע"ה נפשות בלתי גופות המלאכים שאחר זה שהגוף אמנם הוא בכלל כלים לפעולות הנפש כבר התבאר זה במופת וכל מה שבגוף נחלק על ג' חלקים כלים שבהם יפלם המזון בפה והאצטומכא והכבוד ובני מעים ובכלל כל מה שבבטן התחתון וכלים שבהם תהיה ההולדה הם כלי המשגל והולדת הזרע מתולדת העובר וכלים שבהם תקון ענייני הגוף עד שימציא לעצמו כל מה שיצטרך אליו כעינים ושאר החושי' והעורקים והעצבים והמיתרים אשר בהם ישלמו התנועות כלם וללי אלו לא היה אפשר לב"א להתנועע אל מזונו לבקשו ולברוח ממה שהוא כנגדו ומאבד אותו ומפסיד מזגו וכאשר לא ישלם מזון רק במלאכות שישם ובהזמנות רבות יצטרך בהם למחשבה והשתכלות נמצא לו כח השכלי לזכור בו המלאכות ובמצאו לו גם כן כלים טבעיים יעשה בהם המלאכות ההם ר"ל הידים והרגלים כי הרגלי' אינם כלים להליכה לבד ופרטי כזה הכלל נודעים לאנשי חכמה הנה כבר נתבאר שהגוף כלו צריך מציאותם מפני תכלית אחת והיא קבלת המזון לשמירת הגוף ותולדת לדומה לשמירת מין הגוף ההוא וכשתהיה התכלית ההיא מסולק' בלתי צריך אליה ר"ל בע"ה וזה שכבר בארו לנו האמ' החכמים שאין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש א"כ הוא ביאור בהעדר הגוף שהוא יתברך לא ימציא דבר לבטלה ולא יעשה דבר אלא מפני דבר וחלילה ואם שיהיו פעולותיו מתוקנות כפעולות הצלמים עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחון כן ה' אלו אלו הנבראים נבראו להם גופות איברים

לא לעשות להם מה שנבראו בעבורו כלל ולא שום סבה . ואולם בני הע"ה
אבל אלו האנשים אינם בעלי איברים אמנם גופות על כל פנים ואולי הם
כדורים מקשים או עמודים או מרובעים (נ"א מעוקבי') אין אלו אלא
שחוק מי יתן החרש תחרישון ותהי להם לחכמה והסבה בזה כלו מה שביארנוהו
מהיות ההמון אין מציאות אצלם אלא לגוף או מה שימצא בגוף ומה שאינו
גוף ולא כח בגוף אינו נמצא אצל ההמון וכל אשר ירצו לחזק מציאות ענין אחד
יוסיפוהו בשמות ר"ל יעשוהו עצם גשמי . וכבר זכרנו מזה כלל רב בביאור
במורה הנבוכים ומי שירצה לחשב זה הדעת לנו לאוה יעשה רצונו ואם ירצה
לשום אותו טעות ושגגה יאמר ואנחנו לא נקפיד בזה באמת שאנחנו נבחר
עמו שבארנו במורה הנבוכים שימשך אחרינו בעל שכל על אמונת האמת ואפילו
אחד ואם ירחק ממנו אלפים מן הסכלים להאמינם בביטול ואמנם אשר
כפחים אותו ואנחנו מתנקים ממנו אל ה' הוא המאמר שלא תשוב הנפש
אל הגוף לעולם ושלא יתכן שזאת ההכחשה מביאה להכחיש הנפלאות כלם
והכחשת הנפלאות כפירה בעיקר ויציאה מן הדת ולזה תחשב ת"ה מפנת
התורה . ואין בדברינו כלל מה שיורה על הכחשת שוב הנפש לגוף אבל מה
שיורה על הפכו ומי שירצה ובחר לדבר עלינו סרה וליחס לנו דעת שלא כ
כאמיתתו כמו שיחשדו הבקיים בעבירות ויפרש דברינו בפי' רחוק עד שיכריע
לכף חובה הוא עתיד ליתן את הדין ולו משפט כל איש רע חושד בכשרים ולא
יתכן לאדם שיתנהג אחר זה הביאור ויאמר שאנחנו נאמין שכל מ"ה שבתורה
משל אבל יש מהם אמת שזכרנו ויש מהם משל בלא ספק וקצתם מסופק להם
אם יש משל או אות וכשתתבונן כל מה שזכרוהו החכמים והמפרשים מ
מהאנדלוסים ומה שלפני הדברים ואחריהם ככתוב יתבאר לך זה ואין צריך לנו
לפי כוונת זה המאמר לזה הפרט כי הענינים לא תוסף אמתתם בכפול
מלותיהם ובשנותם פעמים רבות ולא תחסר כשלא יכפלו ולא ישנו אתה יודע
שזכרות פנת הייחד והוא אומרו ה' אחד לא נכפל בתורה כלל ואחר שמצאנו
דברי הנביא שלא יסבלו הפי' שיזכור הנפש שישוב אל הגוף כבר הגיע הספור
הנבואה בזה ולא תוסיף אמתת הספור הזה בשתשים כל מלת תחייה שבאה
במקרא לשוב הנפש לגוף ולא תחסר אמתת זה הספור כשתשים קצתם או כלם
מלבד פסוק אחד משל סוף דבר בא הספור הנבואיי אם פעם אחת או פעמים
רבות וזכרו החכמים חכמי ישראל הקדומים והחדשים פעמים אין להם מספר
והתפרסם באומתינו והסכימו עליו שנפש האדם תשוב לגוף והוא הענין הנרצה
בתחיית המתים ואם לא יזכרהו חכם או מחבר וכבר ספקו גם אנשים אחרים
בסוף החבור במקום שאמרנו דבר וז"ל אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך
לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם ומחייה המתים וכיוצא בדברים
האלו וכו' והבאנו ראיה על זה במה שאמרנו וחשבו קצת אנושי העיו' שזאת ה
הכחשת תחיית המתים והשוה יותר מזה שבארנוהו בפירוש המשנה שתחיית

המתים הנה מפנות התורה וזהו כלו מבואר ואין בו ספק ולא סתירה והוא שאנחנו מאמינו שהמשיח לא יבוקש ממנו שיעשה מופת או יחיה מתים או יבקיע ים אל כל המופת מפני שאין מבוקש ממנו מופת אחר שיעידו בו הנביאים אשר התאמתה נבואתם ולא יתחייב מזה המאמר שה' לא יחייה מתים ברצונו כשירצה ומי שירצה אם בימי המשיח או לפניו או אחרי אותו סוף דבר אין בדברינו בכל חבורינו מי שיספק על אדם מאנשי מעיון רק על התלמידים המתחילים וכן המתפק עליהם מגרעו במאמר של ישעיה הנביא ע"ה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ שהוא משל . וזה לא אנחנו לבד אמרנוהו אלא כבר קדמונו להבנת זה הענין אנשי התבונה מן המפרשים כמו רבי משה ניקטליא ואבן בלעם כנס כ"ע וזולתם מן המפרשים וסוף הדברים יורה עליו והוא אומר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' הנה כבר נתן העילה בהיותם בלתי חומסים ולא מזיקים לדעתם השם התראו אותם קהל ישראל. מי שיש לו שכל שיהיה בו שינוי הוית הראיה בזמננו זה אורה ולזה הוא טורף ואז ישוב וידע מה שצריך מגורלו וידע שאין ראוי להזיק וישוב לאכל תבן הנה נתקיים מה שנאמר ותהי לכם חזות הכל אבל אנחנו כבר בארנו זה הענין בפירוש מספר מורה הנבוכים ובחבור בארנו רח מגינו גלויה מאמר' שישות המשיח אין בו שנוי והכל שיתנהג מסדר ימי בראשית וידע שעלו היעודים וכיוצא בהם אשר נאמר שהם משל אין דבר בו זה בורה שהרי לא באתנו כגואה מה שהדעתנו שהוא משל ולא מצאנו קבלה לחכמים מהנביאים שיבארו זה בחלקי אלו הדברים שהם משל ואתכם הביאנו ליה עוין אכאתהו לך והנה שהשתכלותינו והשתכלות כל איש תבונה מהיחידים הפך השתכלות ההמון שהמון אנשי התורה הנאהב שהדברים להם והערב לשכלותם שישימו התורה והשכל שני קצוות סותר ויוציאו כל דבר נבדל ושפורש מן המושכל ויאמרו שהוא מופת ויברחו מהיות הדבר על מנהג הטבע לא במה שיסופר ממה שעבר ולא ממה שיראה בזמן העומד ולא במה שיאמר שיארע לעתיד לבא לנו. ואנחנו נשתכל לקבץ בין התורה והמושכל ונניח הדברים על סדר טבעי אפשר בכל זה אלא מה שהתבאר בו מופת ולא יתכן לפרשו כלל או כלשון לומר שהוא מופת וכבר ביארנו במורה הנבוכים לשון המקרא המבואר ולשון חכמים ז"ל גם כן בבואו בדברי הנביאים משלים רבים והפלגנו בביאור זה עד שא"א לא' מן הסכלים המתגברים להכחישו ומפני זה כאשר אנחנו ומי שהקדימנו מחבורי המפרשים שאלו הם משלים כמו שפירשנו ואפשר שיאמר גם כן כי כשירצה הישוב ותשמן הארץ ימעט הנזק בה כהתקרב קצתם אל קצתם כבר זכר זה אריסטו"ט בספר ב"ח בשכתון סבת שינוי הנזק ב"ח קצתם אל קצתם בארץ מצרים ויהיה זה גם כן נוהג כמו שאמרים דברה תורה כלשון בני אדם לגין הבאי ואם הוא על פשוטו יהיה מופת שיראה בהר שבית לבד כמו שיאמר בכל הר קדשי ויהיה כולו בדבריהם לא הזיק נחש

ועקרב

ועקרה בירושלמי. סוף דבר כל אלו הם דברי' שאינם פנות התורה ואין להקפיד איך יאמינו בהם ונדרי' שיאמין האדם לעיקר הטוב באלו הדברים עד אשר יראה במהרה ואז יתבאר אם הם משל או מופת. וכבר נודע שאנחנו כנראה מאד משנוי סדר מעשה בראשית ואמנם יטעה מי שיטעה ממי שקדם או יתאחר להיותם בלתי מבדילים בין הענינים המוהגים מנהג המופת והם אשר לא יעמדו כלל ולא יתקיימו ואמנם יהיו מפני הצורך או לאמת הנבואה ובין הענינים הטבעיים הנמשכים תמיד שהם מנהגו של עולם אשר יבארו ז"ל תמיד ויאמר עולם כמנהגו נוהג ואמר אין מביאין ראיה ממעשה נסים נאמר שלמה כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע:

הנה התבאר שהענינים הטבעיים תמיד על מנהגיהם וכבר בארנו זה במורה הנבוכים גם כן בדברינו בחדוש העולם ויראה לי שאשר הביא אלו המכנים לטעות ולהספק בדברינו בתחיית המתים היותינו מאריכים בספור העה"ב ולבאר מאמרים אמתים ולזכור כל דברי הנביאים והחכמים המורים עליו וכשזכרנו תחיית המתים זכרנוה בדברים מעטים ואמרנו שתחיי' המתים פנה אמיתית והמביא אליה שני דברים הא' מהם שכל דבורינו שמב"ה קצר ונקי' אינו כוונתינו להגדיל גוף הספרים ולא לכלות הזמן במה שלא יבא אל תועלת ולזה כשנפרש לא נפרש אלא מה שצריך לפרוש ובשיעור שיובן לבד ובשנחבר לא נחבר רק קיבוץ ענינים והדבר השני שהארבה אותם היה כיון בגלם עד שישלם ביורו או להביא ראיה על אמתתו וזה צריך אליו בני' מיני החכמות ר"ל התלמודי והטבעי והאלקי כי הרבה פעמים יעלם בהם ענין ויצטרך ביורו עד שיפורשו גדריו פירוש מספיק והרבה פעמים יצטרך הענין המבואר אל ראיות רבות מאד עד שיתאמת אצ' שיבוקש אמתתו שיכם דבר המוכחים לא יעלם ביריעה שיזכו' מהם ולא יכבד וא"א להביא ראיה על אמתת מה שכבר בא או שיעויבלו אבל יראו בחושים או יקובל ממי שכבר קדם ומפני זה כפרם הע"ה ונבלאהו להעלמו ולהיותו הענין אשר בטבע מנהגו של עולם כלומר השאר הנפש אמנם תחיית המתים הוא אחד מן המופתים ותנועת טבעינו מוכן ואין שם לא להאמין בו לבד כמו שבאתני ההגדה האמתית והוא ענין יוצא חוץ לטבע המציאות ואין ראיה עליו מצד העיון. ואמנם יכתב מכתב הנפלאות כלם ויקובל ואין שם זולת זה ומה היה אפשר לנו לומר בואו להאריך התקצור המבוקש ממנו אבל אלו שהדרש בחיבורנו הדרשות אשר באו בזה הענין וההגדות ההם וזה יותר ראוי לזולתינו כפי כוונת מה שיחובר כנושא המעניני בחבורינו כבר ידעתם שאני לעולם נוטה לקצר המדברים והוכוחים ושמבוררים ואלו היה אפשר לשום התלמוד כלו בפרק אחד הייתי מעמיס אותו בשני פרקים ואיך יבוקש ממנו זכרון הדרשות וההגדות והם המלאות במקומם ויקרא בם

ויתן

ומה תועלת לכלם וכאמר שאנחנו חברנו וכאשר הגענו מזה המאמר אל זה המקום והנה היא תכלית המונה בו וראיתיו חסור התועלת לגמרי מפני שאינו כולל רק כפל מה שנזכר כבר בפי' המשנה ובחבור ותוספת ביאור לבד מעט הבונה או הורם ראיתיו שלא לסניחהו ריקם מחדוש תועלת ושנדבר על שתי שאלות ראויות בזה הענין האחת מהם לבאר עניני אלו הפסוקים הרבים אשר הנמצאים במקרא המורים ראיה ברורה שלא תסבול פי' בהרחקת תחיי' המתים באמרו אם ימות גבר היחיה ואמר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה בטרם אלך ולא אשוב וזה באיוב הרבה ואמר חזקיהו לא ישברו יורדי בור אל אמתך ונאמר גם כן כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ונאמר הלמתי' תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך סלה ונאמר רוח הולך ולא ישוב וכשתחפש פסוקי המקר' כלם תמצאם מרחיקים ת"ה בכלל רק קצת פסוקי ישעיהו ועם התבוננות יתבאר שהוא מספק אם משל או אמת ועם שבא בפסוק הנגלה לדניאל באמרו ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו' ואמר ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין זה ג"כ מה שחייב לבני אדם המבוכה הגדולה קצתם הסתפק בזאת פנת תחיית המתים הנז' והקצת המאמינים לזאת הפנה הצריך לפרש כל ה הפסוק מן הפסוקים הנזכרים פירושים רחוקים מאד לקבלם . והשאלה הב' היות התורה בלתי זוכרת זאת הפנה כלל לא ברמיזה ואף לא בביאור ואם אי אפשר מבלתי שיאמר שיש בתורה רמזות לזאת הפנה ויאמרו האומרים ההם אשר ודרוש באומרם הנין לת"ה מן התורה תכלית מה שיאמר שהם רמזים נסתרים וכ"ש בהיו' החכמים חולקים בזה תהיה זו השאלה הסכית למה לא זכר זה בגלוי ובביאור שלא יסבול פי' אבל יזכר לפי דבר הכתוב כמו שיתבאר למא' דבר וירצה לסתמו :

ואומר במענה השאלה הא' שהדברי הנביאים ולשון הספרים אמנם באו בספרים טבע העליות הנהוג הידוע וידוע שטבע זה הפעליות הוא התחבר הקצות ב"ח והכריהם והולידם הדומה ונאיה' שלד מעט עד שימות החיים ההוא ואין מן הטבע שישוב האיש ההוא ויתהוה שנית אחר מותו אבל אשר בטבע כי כשימותו אישים ב"ח לא ישובו לעולם האישים ההם אבל יבלו ויתכו מעט מעט עד שישובו ליסודות ואל החומר הראשו' במין מן החזרם לא ישאר עמה חלק מוגבל שיאמר בו זה היה כך וכך ובשאדם לבה נדבק בו הנפש האלקי חייב שיהיה בו דבר עומד לא יאבד ולא יפסד אמנם גוף האדם יאבד כשאר אישי ב"ח כלם הודו על זה ג"כ ראיות מופתיות אבל מי שנחוץ להקור על אלה הדברים העמוקי' ר"ל השאר הדבר הנשאר מיה שהגיע לאדם הדבר אשר כטבע והוא אשר קראוהו ספרי הנבואה נפש או רוח בהתוף כאגרת הגוף וסופו לשה שהורכב ממנו העין הוא מן החזרה כמו שבא בפסוק וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקי' אשר נתנה וכן אשר בטבע ובפי

הענין

שענין ההוא באלו הפסוקים הם כלם ואין הפרש בין אמרו אם ימות גבר היחיה או אמרו המן הסלע הזה נוציא לכם מים מה שאין זה בטבע אלא כמנהג כו אלא שכבר יצאו המים הסלע במופת. כן ת"ה אמנם הוא מן המופתים ואין הפרש בין היהפוך כושי עורו ובין הלחתים תעשה אלא וכבר נהפך מראה היד הטהורה לבן ואלו יאמר אדם שאי אפשר שיתהפך הדומם חי או אומר אמת לפי מה שבטבע ולא יכזב זה המאמר שוב המטה נחש אחר שהוא מופת כן כל מה שתמצאנו מהרחקת שוב המתים הוא על מה שבטבע ואין זה סותר שוב המתים שירצה השם בשובם:

הנה כבר התבאר לך עניני הפסוקי' ההם כלם על מה שאפשר מן האמת ואינך צריך לפרש פסוק בפירושי' ההם המכונים הרחוק לקבלם

שאר יחזקו כל טענת מכחיש ת"ה ויאמרו מאמרו ותו שהכחש' שוב הנפש לגוף לא תחלנו מאחת מב' פנות אם יכחישהו המכחיש להיותו ענין בלתי ויתחייב לפי זאת הסברה שיכחיש הנפלאות כלם להיותם מבלתי טבעיות או יכחישנו מפני שלא נזכר בפסוק ולא בין ההגדה בתורה האמיתית כמו שבאה במופתי' ואנחנו כבר בארנו שבא בפסוקים ואף מעוטים יורו על שוב המתים ואם יאמר אומר שנחנו נפרש הפסוקים ההם כמו שפירשו זולתם נאמר לו המביא לך לפרשם להיות שוב המתים בלתי טבעי ותפרש הפסוקים עד שישובו לענינים הטבעיים כן צריך שתפרש שוב המטה נחש וירידת המן ומעמד הר סיני ועמוד אש וענן כל זה יתחייב לך שתפרשהו עד שישובו לענינים הטבעיים. וכבר במורה הנבוכים כדברינו בחדוש העולם שעם אמונת חדוש העולם יתחייב בהכרח שיהיו המופתים כלם אפשריים ולזה יהיה ג"כ ת"ה אפשר שיביא כהגדת נביא שאמין בו ולא נצטרך לפרשו ולא נוציאהו מפשוטו ואמנם נצטרך לפרש הדבר מפשוטו כשנמנע כהגשמת ה' יתברך ויתעלה שמו אבל האפשר יעמוד כאשר הוא ואשר יתגדל ויתאור לפרש ת"ה עד שלא יהיה שוב הנפש לגוף אמנם יעשה זה כשאמינו שהוא נמנע מצד השכל לא מצד הטבע וכן יתחייב בשאר הנפלאות בהכרח וכל זה אמנם יהיה נמנע לגמרי לפי אמונת קדמות העולם ומאמין הקדמות משה רבינו ע"ה ואברהם אבינו ע"ה כלל כמו שביארנו במורה הנבוכי' ואלולי השרשים האלה הכינו ת"ה על פשוטו ושקוה מפנות התורה ואמרנו שאין ראוי לפרש ב' הפסוקים הנגלים המורים עליה ראיה ברורה אשר לא יכלו פירוש

ואמנם מענה השאלה הב' והיא האומר למה לא נזכרה ת"ה בתורה המענה עליה מה שאומר לך דע שכבר נודע שזאת התורה כללה

לא כאתי' שבאה משה רבינו ע"ה אמנם היא כולה מפי הגבורה הנה הביאור השאלה שותנו לחקור על סופני ההשגחה בעני' ה' ית' שותכו על חיי הע"ה ולא ביאר לנו ת"ה והסבה בזה שזאת תחיי' המתים אמנם תהיה המופת כמו שבארנו ובאמונת מזה דרכו לא תהיה רק בספור הנביא דין בני אדם בזמן ההוא

כלם

מאמר תחיית המתים לרמב"ם ז"ל

כלם כאשר אומרים בקדמות העולם שהם היו מאמינים שה' רוח הגלגל כמו שביארנו במורה הנבוכים ומכזיבים הגיע הנבואה מאת ה' לבני אדם וכן יתחייב להם לפי אמונתם הכזבת המופתים ויאמרו אותו לכשוף ותחבולה הלא תראה חסרתלים לחלוק על משה רבינו עליו השלו' כלהטיהן וישליכו איש מטהו והלא תראה איך אמרו היום הזה כי ידבר אלהים וחי הורה שהיתה הנבואה אצלם מכח הטבע ואיך יסיפר למי שלא נתבארה אצלו הנבואה בדבר שאין ראייה עליו אלא שאמנת הנביא והוא גם כן כטבע אצלם לגמרי לפי אמונתם בקדמות העולם כי לולי המופתים לא היה אצלנו ת"ה מכח האפשר וכאשר רצה ה' יתברך ויתברך לתת תורה לבני אדם ולפרסם בהם מצותו ואזהרתו על ידי הנביאים לכל העולם כמו שאמר ולמען ספר שמי בכל הארץ קדם המופתים הגדולים הנכתבים בתורה עד שהתאמתה בהם נבואת הנביאים וחדוש העולם כי המופת האמתי ראיה גמורה ברורה על חדוש העולם כמו שביארנו במ"ה ולא הוכיחם מעניני הע"הז בגמול ובעונש מהענין אשר הוא בטבע אשר הוא השאר הנפש או הכרתה כמו שזכרנו ר"ל הע"ה וכרת ולא הפרש לזולת זה מענין התחייה והתמיד הענין כן עד שהתחזקו אלו הפנות והתאמתו בהמשך הדורות ולא נשאר ספק בנבואת הנביאים ולא בחדוש הנפלאות ואחרי ספרו לנו הנביאים שהודיעם ה' מענין תחיית המתים והיה קל לקבלו . ואתה תמצא כמו זה התחבולה בעצמה שעשה אותם עם ית' אמר עליהם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב ואם הורגלו בעניני העולם מפני שקשה עליהם למגרים ויבטל המכוון מהם וכהם כן קשה עליהם עוד שלא יקבלו זה הדעת ר"ל התחייה ויבטלו כן התכלית המכוון בהם ומהם ואיך לא יורגלו גם כן באמונות והמנהיג והמנהיג להם אחר וידוע שהאנשים ההם שרצה השם שתראה התורה בימיהם התישבו בהם דעות נפסדות מאד ואו' עליהם בסוף המסכה אחר זה שראו מעשי ה' הגדול אשר ולא נתן ה' לכם לב לדעת וידע ה' שאם יאמר להם תחיית המתים היה הכלם כטבע ויתרחקו ממנו מאד וגם העבירות יהיו קלות בעיניהם אחר שעל ידי שהעונש עליהם אחר זמן ארוך ולזה הפחידים ויעדם הטוב והרע בענינים ממהרים לבא אם תשמעו והיה מפני זה יותר קרוב לקבלם ויותר מועיל וזאת גם כן תועלת גדולה ר"ל היות השמיעה מתקנת עניני הע"ה והמרי מפסידם וכבר זכר בתורה שהוא מופת מתמיד לדורות. ר"ל תקון הענינים עם העבודה והפסדם עם המרי אמ' והיו לך לאות ולמופת ולזרעך עד עולם ומפני אמו' אין מזל לישראל ר"ל שתקונם והפסדם סיבו לסבה טבעית ולא על מנהג המציאות אלא כתלה על עבודה ומרי וזה אות יותר גדול מכל אות וכבר בארנו שזה כדין נכור וכדין יחיד כמו שירצה מן המעשה ההוא והיא כמות שאומרו ולזרעך עד עולם ומן המאמר המפורסם באומה רצה ליש יסורין באין עליו ושמפשפש במעשיו וזה הענין בעצמו המכוון גם כן באומרו ביחוד האומה

אשר

אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח ר"ל שעניניהם יהיו
כוונים מבלתי שאר האומות אשר כל ימיהם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהן
תמיד נקשרות בתקון עניניהם או בהפסדם ומה שראוי שנכחישהו הנה ואף על
פי שהוא עקר יותר נכבד מכוונת זה המאמר הוא שהכפלות פעמים רבות
בעניניהם הנמנעים בטבע בהפוך המטה לנחש ובקיעת הארץ בעדת קרח
וקריעת הים ופעמים בעניניהם האפשרים בטבע בארבה וברד והדבר
במצרים כי מדרך מיני אלה הדברים שיארעו בקצת העתים בקצת מקומות
וכמו קריעת מזבח ירבעם באמר איש האלקים זה המופת אשר דבר ה' הנה
המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר עליו כי מדרך הבנינים שיבקעו כ"ש הנבנים
מקדם וברדת המטר הנוסף בזמן הקציר בדבר שמואל וכברכות וקללות
הנזכרות בתורה כי כל אחת מהן אפשר בואה בכל ארץ ובכל זמן והם כלם מכח
האפשר כשיסתכל האדם בהם ואמנם יהיו אלה האפשריים מופתים בא' מג'
תנאים או מכלם הא', שהסבות האפשר היות בעת מאמר הנביא בזה כמו שבא
בשמואל שקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ויקרא שמואל אל ה' ויתן קולות ומטר
ביום ההוא וכמו שבא באיש האלקים הבא מיהודה והמזבח נקרע ונשפך הדשן
מן המזבח וכמו פת אשר נתן איש האלקים והתנאי הב' זרות האפשר ההוא על
כל אפשר ממנו כמו שבא בארבה לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו ובברד
אשר אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי ובדבר שמר ומקנה
בני ישראל לא מת אחד כי התיחד האפשר באומה ההוא נראה אליה או במקום
מיוחד או במין מיוחד אליו בכלל הוא מורות שאפשרות ההוא . והתנאי הג'
התמשך האפשר ההוא התמדו והתמדותו בברכות והקללות כי אלו היה פעם אחת
או ב' לא היו מופת והיה כאמר שהיה מקרה וכבר זה בתורה ואמר אם תלכו עמי
קרי ולא תאבו לשמוע לי ר"ל שתאמינו מה שתחול בכם מאלה המכות מקרה לא
שהם עונש אמר שהוא יתברך יתמיד בחרון אפו הדבר ההוא אשר חשבתם אותו
מקרה אמר והלכתם עמי קרי אף אני אלך עמכם בחמת קרי ואמר שהתבאר זה
דע שהמופת בעניינים הנמנעים בטבע לא יתאחר כלל ולא יאריך ולא ישאר על
ענינו שאלו התמיד כן היה מדרך לבטל שאלו נשאר המטה נחש לא ינכו מספקין
בו היותו נחש מתחלתו ומפני זה היה שלימות המופת בשובו ויהי למטה בכפו
וכן אלו נשקעה הארץ בעדת קרח והיה נשאר בקיעתה לעולם היה המופת הכר
בפתכם שלימותו בשוב הארץ ותכס עליהם הארץ . וכן וישב הים לפנות בקר
לאיתנו ומפני זה העקר אשר הערותי עליו אברא שהמופת התמדת ענין יוצא
לטבע כמו שזכרנו ואמנם המופת שבעניינים האפשריים הוא כל אשר יצריך
ויתמיד יותר ראוי להיותו מופת ומפני זה כאמין בתמדת הברכות
והקללות עם המרי לעולם. בזאת האומה לבות ולמופת כמו שאמרנו . ושאלת
השואל למה הוסם זה המופת ולא הושם להם בתבלית מופת ר"ל תחיית המתים
והגמול והעונש אחר המות לנפש ולגוף הוא כשאלת שואל למה הושם מתופתי

שליח ה' יתברך שוב הטוב כחם ולא היה שוב האבן אבי וזה כלו נתלה בגזרת חכמה ולא נדע ממנו אפי' דבר קטן וכ"ש שאנחנו כבר זכרנו אופני החכמה בו . ואולם יש שם דרך או דרכים רבים אחרים תייבה אותם חכמתו יתברך ואנחנו לא נדעם ואין ראוי לא' מאנשי התבונה שידקדק עלינו מה שבא בזה המאמר מכפל הענין האחד ברבה ולא מן ההארכה ובביאור מה שלא תוסיף בו ההארכה ביאור כי זה המאמר אמנם חברתיו להמון אשר ספק עליהם מדברינו מה שהוא מבואר ומי שידקדק מעניני ההארכה בתחיית המתים אמנם השלמים בחכמת הרמיזה תספיק להם ואינם צריכים לכפל ולא להאריך בפי' רק אל ראשי הפרקים כמו שאמרנו ועיינו באלה הדברים העמוקים כלם במורה הנבוכים ובכל חבורינו כמו שלמדונו רז"ל אמרו לו פרשוהו אמר להם אין מפרשים לחכמים א"ל שנהו א"ל אין שונין לחכם · הנה כבר התבאר לך שהדבור עם השלמים אין צורך לכפול ולא לפרש תן לחכם ויחכם עוד אמנם ההמון צריכים ב' ענינים יחד צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו ועם כל זה יבינו מעט זעיר שם ואולם ראוי שידבר אל כל כת כפי מה שיוכל לסבול ·
וה' יתברך יישירנו במאמר ובמעשה ויצילנו מן החטא ומן השגיאה למען חסדיו אמן סלה :

נעשה היום יום ד' ר"ח מנחם
בעתה אחישנה לפק

אגרת תימן
הנקרא פתח תקוה
להרמב"ם ז"ל

מני משה ב"ר מיימון הדיין ב"ר יוסף החכם ב"ר יצחק הרב ב"ר עובדיה הדיין ז"ל. חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו לכבוד גדול וקדוש מר ורב יעקב החכם הנחמד היקר המכובד בן כבוד מר ורב נתנאל ז"ל בן אלפיומי · ובכלל כל אלופינו אחינו כל תלמידי הקהלות
שר בארץ תימן ישמרם צורם ויתן בעדם אמן סלה · על שרשי האמת
עידו נזעיהם · ועל טוב המעיינות ישה ידו בוכעיהם · ואמנם כי משרש
אמת פרח כבר פאמן : וממעיין החסד כהר גדול במשך בארץ תימן ·
השקות בהם כל נכים · להפריח הכבנים · והנה הוא לאטו כדבר · כל
גיף וכמא במדבר · ובומבאו ספקם ודים · כל עוברי דרך ואיי הים · לכן
עבירו קול בספרד ובספרוים · מקצה השמים ועד קצה השמים ·
וי כל צמא לכו למים · הסוחרים כולם יחד לשואליהם עונים כי מצאו
טע יפה ונעמן : ומרעה טוב כל רוה בו ושמן : ולרועיהם בו מרעה
אמן · יושבי ארץ תימן · וכיהם לכל כותבי לחמו · מסעד לעשיר מקדימי
לומו · הליכות שבא קוו למו · וידם לכל עוברי דרך פתוחה · וביתם
פתוח לרווחה · ועמם מצאו הכל מנוחה · ונסו יגון ואנחה · וכל היום
הוגים בתורת משה · הולכים בדרך הורה רב אשי · רודפי הצדק · ומחזיקי
הבדק · מעמידי עקרי התורה על תלם · מקבלים גבורי ה' במלולם · מקימי
כל המצות בדקדוקי' במקהלותם · אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותם ·
רוך י"י אשר לא השבית מקימי תורה ושומרי חקים · בחיים הרחוקים ·
באשר הפציאנו בטובו וחסדו · על ידי ישעיהו עבדו · ואתם האות כאשר
הודיענו ·

ידיענו · מכנף הארץ זמירות שמענו · ימעדכם ה' להקים דת וחקה
לשמר משפט וצדקה · להכיר אלהותו ודתו · לאחוז בבריתו · אמן סלה
וכאשר הגיע אלינו כתבך יקרנו לחברים · נעמו כל אזנים כי תאוה הוא
לעינים · והוא העיד בפנינו עליך כי מחברתי השם אתה מעומדים בהיכלו
השוכים על דגלו · ומרודפי התורה ואהבי דתותי' · השוקדים על דלתותי'
יפתח ה' לך את מצפוני' · וימלא לבך מצפוניו · ויהיו דבריו נר לרגלך
ואור לנתיבתך · וזה אשר אמרת ידידנו בכתבך כי שמעת מקצת אחינו
שבני גלותינו · יש' בו' שהם מהללים אותי ומרבין ומשבחים · ועורכים
אותי לגדולי גאונים לפי אהבתם ספרו · ובטובם ובחסדם דברו וזכרו
ודבר דבור על אופניו מפי שמע · ואל אדם אחר אל תישען:

אני קטן חכמי ספרד · אשר עדים בגלות הורד · ותמיד
אשקד במשמרותי · ולא השגתי חכמת אבותי · כי ימים רעים
וקשים פגעונו · ובשלוה לא התלוננו · יגענו ולא הונח לנו · איך
רבתי אחר הקוצרים בכל שבילי · ואלקטה בשבלים · אקבץ הבריאו' והמלאו'
והנכונות והרקות לא אכנס · זה שנתי הבית מעט · ולולי ה' עזרי לא
ואכותבו כפרו לנו · לא השגתי המעט אשר אספור · וממנו תמיד אשכור
ועל אודות ידידנו תלמידנו רבי שלמה בנן הכהנים החכם הנבון אשר
אמרת בכתבך כי הוא תרתי' פיהו במהללינו · ומאריך לשונו כשבחנו
לשון הבאי דבר בתשוקתו · והגדיל לשפו באהבתו ובחמלתו · י"ש ויהי
בנן פורח · ויחזירהו אלינו שלם ושמח · ושאר ענייני כתבך אשר שאלת
להשיבך עליהם כך ראיתי להשיב בלשון קדר וכינו · למען ירוץ הקורא בו
בכל הספנים והטף והנשים · כי תשובת ענייניו אחד · ראויה לעמוד על
כל קהלותיכם יחד:

אמנם מה שזכרת מן העומד בארץ תימן שגזר שמד על ישראל
והכריח כל המקומות שיש לו ממשלה עליהם לצאת מן
הדת · כמו שעשה הנגעני בארצות המערב · שמועה זו החרידה הלב ספינו
ורגזו ונלו עליה כל קהלותינו · ובאמת יש לנו לומר על"ז שהיא שמועה
רעה אשר כל שומעה תצלנה אזניו שרפו לה לבותנו · ונתבלבלו מחשבותינו
לצרות הגדולות האלה שמצאו לנו שתי כנפי העולם מזרח ומערב · ויהיו
בני ישראל בתוך אלה מזה ואלה מזה · ועל העת הקשה הזאת טרחה הנביא
בתמהו' · התחיל לעתיר בעדנו · ולהתפלל עלינו ככתוב ואומר אדני אלהים
חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא · ודבר זה לא יהרהר בו בעל אמונה
ולא יכחישו מי שיש לו בתורה אמנה · ואין ספק להיות אלו חבלי משיח
אשר החכמי' מבקשים מהבורא שלא יביא מעולם בהם · וגם הנביאים ה

מרעידים בהעלותם אותם על רעיוניהם כמו שאמר ישעיהו תעה לבי פלצות בעתתני וגו׳ ׳ וגם בספר הישר אמר הבורא אוי למי שיהיה מצוי בהיותו הזמן משומו אל ׳ אבל מה שאמר שדעת קצת בני עמנו נעדרה ונתבלבלה ונטה לבבם והתחדש להם ספק ונתעלפה סברתם וקצת לא סרו ממאמונתם ולא נתעלפו ולא חרדו ותהלוה דבר זה כבר קד׳ על ידי דניאל ע״ה כמו שהודיענו הבורא כי בהאריך לנו הימים בגלותנו ובבא הצרות עלינו יבאו רבי׳ מן הד׳ ויתחדש להם ספק ויטעו ומנה ו תהיה בראותם דלדולנו ותוקף יד מוכנו והתגברותם עלינו וקצתם לא יתחדש להם ספק ולא תתבלבל סברת׳ שנאמר יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו ׳ והוסיף לבאר לנו שאפילו המשכילים ההמה והמבינים שעברו עליהם צרות ועמדו כנגדם ונשארו באמונתם ב״ה וכמשה עבדו עדיין יעברו עליהם צרות קשות ורעות יותר מן הראשונו׳ שעמדו כנגדם עד שיתחדש להם ספק ויטעו ויתעו עד שלא יתבאר להם כי אם מעט מוער כמו שאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ וגו׳ :

ועתה אחינו חייבין אתם להטות אזניכם ולשמוע מה שאסדר לפניכם ותלמדוהו לטף ולנשים כדי שיתקיים להם מה שהספק מאמונתם ויתחזק בנפשותם האמת שאין לזוז ממנה ויצילנו הבורא ויצילכם מן הספק :

דעו שזאת היא תורת ה׳ האמתית ׳ שכתב׳ לנו ע״י אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים שבתורה הזאת הבדילנו הבורא משאר בני העולם שנאמר רק באבותיך חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה ׳ ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך אלא ביוסדו של בורא וטובו שהתחסד אלינו והטיב לנו בשביל שקדמו לאבותינו מעשים טובים בידיעת הבורא ובעבודתו ׳ שנ׳ לא מרובכם מכל העמים חשק ה׳ בכם וגומר ׳ ומפני שיחד אותנו הבורא במצותיו ובחקותיו והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותיו ובמשפטיו ׳ שנ׳ ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקם וגומר קנאונו האומות כלם על דתנו קנאה גדולה ׳ וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה ׳ ורצונם להלחם ב״ה ולעשות מריבה עמו ואלהים הוא ומי ירב לו ׳ ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה זו עד זמננו זה ׳ שכל מלך גובר מכריח או מתגבר או חכם שאין תחלת כוונתו ודתו לסתור תורותינו ולהפ׳ דתנו בחוזק ובנצחון בחרב ׳ כמו עמלק וסיסרא וסנחריב ׳ ונבוכד נצר ׳ וטיטוס ואדריינוס ׳ והרבה כיוצא ב[illegible] ׳ וזה הסוג האחד משני הסוגים שהתכוונו

בו לבטל החפץ האלהי · אבל הכת השני הם המקוללים משאר המלכיות והחכמים יותר הלשונות כמו הכשדיים והפרסיים והיונים שאלו כמו כן שמו כוונתם לסתור דתנו ולהפר תורתינו בטענות שטוענין עליה ובקושיות שמחברים · ומגמתם בכל זה להפר התורה ולמחות עקבותיה כחבוריה׳ · כמו שהתכוונו האנסים במלחמותיהם · ולא זה יצליח ולא זה · שהקדוש ברוך הוא בשר אותנו על ידי ישעיהו שכל אנס או כנאן שיתכוון לבטל׳ תורתנו ולבטל דתנו · בכלי זיין ישבר הבור׳ כלי מלחמתו ולא יצליחו. וזה על דרך משל כלומר שעצתו לא תשלם לעולם · וכמו כן כל טוען ש שיתכוון לבטל זה שבידינו יצא מחוייב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תתקיים · וכמו שנאמר כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם מאתי נאם ה׳ · ושתי אלו הכוונות כלומר האומות המתכוונים לשתי אלו הכוונות עלה בדעתם שבניין זה אינו נוח ליהרס · ואעפ״כ עשו אחוה להרוס יסודות הדת שהוטבעו במטבע נאמן · והם בכל זה מוסיפים יגיעה ועמל · והבניין יעמד על חוזקתו · והאמת יהתל בהם ויסרק · כלומר הקב״ה שהוא האמת יושב ומהתל ושוחק בהם · על שהם מתכוונים בחלישות שכלם כוונה שאין לה תכלית · ועל זה הענין אמר דוד עליו השלום ברוח הקודש בראותו כוונתם לסתור דת האמת · ובראותו שהקב״ה יושב ומצחק בהם · ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו · יושב בשמים ישחק ה׳ ילעג למו · ועדיין אנו נאנסים ומכוסים בשתי הכתות האלו מיום מלכותנו וקצת ימי גלותנו · ואחר כך התחדשה כת אחרת שמגדלת בעניינה ומדרה היינו משתי ענייני הכתות כלומר מכת ההתגברות ומכת הטענות והקושיות · וראתה בעצה להכחיד שם אומה זאת מדרך אחר · והוא שהתנכל בעצתו להתודע בשם נבואה · ולחדש דת מבלעדי תורת ה׳ · והודיע ברבים ששתי התורות מאת ה׳ וכוונתו לקדם הספק ולהכניס מבוכה בלבותינו בהיות התורה אחת הפך האחר׳ ושתיהן מכוונו׳ לאלוה א׳ · להיות זה מבוא ושער לסתור תורתנו · ובכל זה כבר נבא דניאל ואמר בסוף שסופו להכשל שנ׳ ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו · ואחריו לזמן ארוך עמדה דת מיוחסת אליו מאומות, כי עשו שלא היתה׳ כוונתו אליה ולא עלתה כמו כן במחשבתו ולא הזיק שום דבר לישראל ולא נולד בהם ספק לא לכלל ולא ליחידים לפי שהתבאר להם קלונו ושנכרת ונאבד בידינו עד שנעשה בו מה שנעשה · ועמד אחריו משגע ונהג כמנהגו כלומר לשנות דתנו הואיל ופתח בו הפתח · והוסיף עם כל זה בונה אחר׳ שרדף אחר המלכות ובקש שישתעבדו לו · והתחדש מה שהוא מפורסם · וכולם אין חפצם אלא לדמות

פקרים

שקראים לדת ה׳ · ולא תדמה המלאכה האלהית למלאכה האנושית אלא
לתינוק שאין לו ידיעה באח׳ מהן · ואין ההפרש בין דתינו זאת לשאר הדתות
שרוצים לדמותם אליה אלא כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין
הצלם שפסלו האומן מעץ או שיצקו ממתכ׳ כמו מכסף או מזהב או שפסל
מאבן גלל כלומר מאבני שיש וזולתו עד שתקנו וציירו בצורת אדם שהכסיל
שאינו יודע החכמה האלהית והמלאכ׳ ההיא כראותו הצלם ההוא בדמות אדם
בכל מעשיו הגלוי ובתבניתו ובדמותו ובמראהו יחשוב שנעשה כמו שנעשה
האדם לפי שאינו יודע הפנימיות של שניהם · אבל החכם היודע הפנימיות
של זה ושל זה · או ידע שהפנימיות של זה הצלם אין שם תקון מלאכה : וכן
ידע שהפנימיות של אדם יש בה הנפלאות האמתיות והמלאכות המורות על
חכמת הבורא ית׳ בראותו עצביו נמשכים בבשר שהוא סבת התנועה הנפלית
הנקראה בלשון ערוב עצל ובלשון מוסקולו : באברי הבשר והתלכד׳ ונטית
יתרותיו ומקום הדבוקים ולפיפת קשוריו ואיכות גדול׳ והרכב׳ אבריו ופרקיו ומוצא
עורקיו המתנועעים והעורקים שאינם מתנועעים והתחלקם : וישוב נתחיו
קצתם על קצתם החיצוני׳ והפנימיים כל דבר ודבר על אתכונתו ותבניתו
ובמקומו : כן הדבר בכסיל שאינו יודע סתרי כתבי הקודש ופנימי המצות
שירצה לערוך דתנו זאת אל דת המזוייפת הנפעלת : יחשוב שיש ביניהם
ערך ודמיון הואיל ויש בדת ה׳ אסור והיתר · ובדת המזוייפת הנפעלת כמו
כן : ובדת ה׳ יש מיני עבודות : ובנפעלת כמו כן מיני עבודת ·
דת ה׳ יש בה צווים הרבה ואזהרות ועונשים ושכר : וכמו כן ב
נוסח המזויפת הנפעלת · ואלו היה יודע פנימיותיהם היה יודע שהדת
האלהית האמתית שהחכמה בפנימיותיה ושאין לה שום צווי ולא אזהרה שאין
בפנימיות שלה דברים המביאים תועלת בשלמות האדם ומרחיקים ממנו נזק
שמונע ממנו השלמות ההיא : ויגיעו לו בהם מעלו׳ המדות ומעלות הדעות
להמון כפי יכלתם וליחידים כפי השגתם : ובהם יהיה הקבו׳ האלהי המעולה
המגיע והחונה על שתי השלמיות האלו כלומר השלמות הראשונה שהיא ה
התמדת קיומו בעולם הזה על מיטב הענינים הנאותים לאדם : והשלמות
השנייה שהיא השגת המושכלות כמו שהם בעצמם כפי כחו של אדם וידוע כמו
כן שהדתות ההם הנדמים לדתנו הם דברים שאין להם פנימיות אלא ספורים
ושיוכים שהתכוון להם המדמה לכבוד עצמו ולאמר עליו שהיה כפלוני ופלוני ·
והתבאר ערותו לנגד החכמים ונעשה הדבר שחוק וליצנות כמו שמשחקים
מפעלות הקוף כשידמה מעשיו למעשה האדם : וכבר הודיענו הבורא על
ידי דניאל ע״ה שדבר זה עתיד להיות ובאחרית הדבר יעמוד אדם ויגלה דת
שתדמה לדת האמת וידבר גדולו׳ ויאמר שירדה עליו רוח נבוא׳ ונתן לו ספר
ודבר הבורא עמו ואמר הוא לבורא וכיוצא בזה מהרבות דבריו אמר דניאל
כשספר עמידת מלך אדו׳ ודמה עמידת מגנע ואיך יהיה כולא למלך אדו׳
ולמלך פרס ויון לקרן צומח׳ שהרבה וגדלה כמו שיתבאר זה מן הפסוקים
ההמון וליחידים שהם ענייני׳ שנגלו במציאות כלומר בעולם ואין לפסוק ה

בהם פירושים אחרים אלא כפשטם שכן אמר משתכל הוית בקרני' ואלו
קרנא אחרי זעירא סלקת ביניהון ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרא מן קדמיה
ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דאופום ממלל רבר בן . ואתה עיין בחכמת זה
המשל ותראה כפלאות : אמר שראה הקרן הצעירה הצומחת ובעוד שהי'
מתמי' על אריכותה ועל שהפילה שלש קרנות מלפני' עד שראה לקרן ההוא
עינים כעיני אדם . ופה מדבר גדולות . כלומר שהעומד הזה ידמה דת שתדמה
לדת האלוהית ויאמר שהוא נביא . וירבה דברים : ובאר לנו דניאל שכוונתו
תהיה להפר ולבטל התורה הזאת שבידינו ויתכוון לשנותה שכן אמר ויסבר
להשניה זמנין ודת ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן . ובאר לו הבורא
יתברך לדניאל שהוא עתיד לאבדו : אחר גדולתו וגדלת אריכותו עם כל
הנשאר מן האומות שקדמוהו : ושלשת המערערים האלה כלומר הכת האונסית
והכת הטוענת טענות : והכת המתדמה לדתנו כלם יעבדו : ואם תראה
להם שום גבורה ונצחון בשום זמן לא תעמד להם הגבורה ההיא ולא יאריך
להם הנצחון ההוא . וכן גזר עמנו בוראנו יתברך והבטיחנו מעולם ועד עולם
שכל זמן וזמן שיעמד על שנאיהם של ישראל שמד או שיתחדש עליהם שום
רגז שהוא עתיד לסלקו ולהסירו : שכן אמר דוד ברוח הקודש מספר בלשון
האומה שמתרעמ' ותוקף יד האומות בנו ופשוט מלכותם עלינו מתחלתנו :
ואעפ"כ אין בהם יכולת להאבידנו ולמחות שמנו : ואע"פ שרודפים אחרינו
ומנגעים אותנו בשמדות וגזרות . שכן אמר דוד ע"ה רבת צררוני מנעורי
יאמר נא ישראל רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי : ואתם אחינו האיככם יודעים
שבימי נבוכד נצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבודה זרה ולא נצל מן
הנמצאים אלא דניאל חנניה מישאל ועזריה וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה
ואבד נימוסו וחזרה האמת למה שהיתה וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות
יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת וגזרו
עליהם חלול שבת והפר ברית מילה . ושיכתוב כל אחד מישראל בלבושו אין
להם בה' אלהי ישראל : ושיחוק בקרן שורו בענין הזה ואחר כך שיחרוש בו :
ועמדו בגזרה זו כמו חמשים ושתים שנה : ואחר כך אבד הקב"ה מלכותם
ודתותיהם יחד . וכן תמצא לרבותינו אומרים ברב המקומות פעם אחת גזרה
מלכות יון הרשעה שמד על ישראל : ושלום על ישראל . כך וכך גזרו עליה:
ואחר כך היה מבטל הבורא יתברך הגזרה ההיא והיה משבית אותה : כשהיה
מבטל ומשבית הגוזר אותה וכן אחז"ל שמדא עביד דבטיל וכבר הבטיח הקב"ה
ליעקב אבינו ע"ה שאע"פ שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם
הם ישארו ויעמדו . והמשתעבדי' בהם יחלפו ויאבדו כמו שנ' והיה זרעך כעפר
הארץ : כלומר אע"פ שהם נתונים למרמס ולמרפסת כעפר הזה שהכל דורסין
אותו סוף שיגברו וינצחו : וכן על דרך המשל כמו שהעפר באחריתו יעלה על
הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו לא יעמדו : והנה באר ישעיהו ע"ה
והודיענו מאמו של סקנה שהאומה הזאת כל ימי היותה בגלות כל מי שיעלה

במחשבתו להתגבר עליה ולהכניס אותה : אפשר לו לעשות ויצליח : אבל
באחריתו ישלח לה הקב"ה מושיע ויסיר ממנה חוליה וכאבה : שכן אמר
חזות קשה הגד לי הבוגד בוגד והשודד שודד עלי עילם צורי מדי כל אנחתה
השבתי : וכן הבטיחנו הנורא ע"י נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמנו
כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חשובה : וכמו שאי אפשר שיתבטל
מציאותו של הקב"ה כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם : שכן אמר
אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם : וכמו כן בשרנו והבטיחנו
ית' שמו שנמנע אללו למאוס אותנו בכללינו ואף על פי שנכעיסהו ונעבור
על מצותיו שכן כתוב כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי
ארץ גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה' : וכענין זה
בעינו הבטיחנו בתורה ע"י משה רבינו ע"ה שכן כתוב ואף זאת בהיותם
בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני
ה' אלהיהם : ואתם אחינו חזקו ואמצו והשענו על הפסוקים האלה האמתים
ואל יבהילו אתכם השמדות אם תכפי אתכם : ואל יפחידו אתכם תוקף
יד האויב עליכם וחלישות אומתנו שכל הענין הזה אינו רק נסיון ובחינה
להראות אמונתכם ואהבתכם בעולם ושלא יחזיקו בדת האמת בעתות כאילו
אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב הזרע הטהור הנקי שנ' עליהם ובשרידים
אשר ה' קורא : נאמר שהם יחידים והם האנשים שעמדו אבותם על הר סיני
ושמעו הדבור מפי הגבורה : ושלחו ידיהם ואמונתם לברית וקבלו על עצמם
המעשה והקבלה : ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע : וחייבו דבר זה
עליהם ועל הבאים אחריהם : שכן כתוב לנו ולבנינו עד עולם : וכבר הבטיחנו
הבורא ית' כאדם הנכנס ערב לחברו ודי לנו בערבותיו והודיענו שכל מי
שעמד על הר סיני שהם מאמיני בנבואת משה רבינו בכל מה שבא על ידו
הם ובניהם ובני בניהם עד עולם : שכן אמר הקב"ה י"ת הנה אנכי בא
אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם וגו' :
לפיכך יש לדעת שכל מי שנוטה מדרך הדת הנתונ' במעמד ההוא שאינו
מזרע האנשים ההם : וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה
לא עמדו אבותיו על הר סיני : המקום יצילנו ויצילכם מן הספק וירחיק
ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול לפיכך אחינו כל
ישראל הנפוצים בקצות הארץ חייבים אתם לחזק קצתכם לקצתכם ולאמץ
ולזרז הגדולים לקטני' והיחידים להמון ותחברו אומתכם על דבר אמת שלא
ישתנה ולא יופר ולהרים קולכם באמונה שלא תפול לעולם ולא תשחת :
והיא להודיע לרבים שהקב"ה הוא אחד ולא כשאר האחדי' : ולהודיע שמשה
הוא נביאו ומדבר עמו והוא אדון כל הנביאי' והוא שלם מכול' והוא השיג
מהקב"ה מה שלא השיג אחד מכל הנביאי' : לא לפניו ולא לאחריו : ושה"ת
זה כולו מבראשית עד לעיני כל יש' הוא דבור מאת הבורא ית' למשה רבינו
שנ' פה אל פה אדבר בו ושאין לספר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם :

אלא תבא אחת ה' תורה זולתה . ולא ציווי ולא אזהרה : וכמו כן זכרו מעמד הר סיני שצונו הקב"ה לזכרו תמיד וגם הזהירנו מלשכחו אותו וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו . הוא מה שנ' רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעת לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב לאמר . וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו שהוא עמוד שהאמונ' סובבת עליו . והטענה המביא' לידי אמת : וגדלו המעמד ההו' על כל גדולה כמו שגדלו הקב"ה שנ' כי שאל נא לימים ראשוני' אשר היו לפניך וגו' : ודעו אחינו בברית הזאת ובסברה הואת שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העדי' שלא היה מקודם כמוהו : וכן לא יהיה אחריו כמוהו . והוא שתשמע אומה אחת בכללה דבור הקב"ה ושתראה כבודו עין בעין . ודבר זה היה שתתחזק האמונה חזוק שלא ישנהו משנה : ויגיע לנו ע"י האמת כדי להעמיד רגלינו לבו ימעדו אשורינו בעתות כאלו כשיתחדש שום רוגז או שמד על יש' :

וכשתגבר יד האומות שכן כתוב כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור יראתו על פניכם לבלתי תחטאו : כלומר שזה הנגלה עליכם בענין זה כדי שתעמדו בכל נסיון שיפגע בכם באחרית הימים שלא יזוז לבבכם ולא תחטאו : ואתם אחינו היו על בריתכם קיימים ובדתכם מחזיקים ועל אמונתכם כוהגים ועומדים . ושלמה המלך ע"ה דמה אותנו לאשה יפה בתכלי' היופי שאין בה דופי שנ' כלך יפה רעייתי ומום אין בך . ודמה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים בזמה והמפתים הנשים שהם בנות א"ל להשיג מהן תאותם המכוערת . כך אירע לנו עם אלו שהם משיאי' אותנו ומפתים להחזירנו לדעותיהם ואולי נאחז ונתפש ברשתי פחותם ובענפי שקריהם : ואחר כך הז' בחכמתו בלשון תשובת האומה כאלו היא אומרת לאומות שהם רוצים לפתותה ולהראות להם שסברתם מעלה מסברתה לאיזה דבר מתחזקים כי תוכלו להראות לי כמו מחולת המחנים . כלומר שהאומה תטען כנגדם ואומרת להם הראוני כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלקים ומחנה ישראל זה לעומת זה או אשוב לעצתכם . וזה המאמר הוא על דרך משל שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים : ופי' שולמית השלמה החסיד' ומחולת המחנים שמחת מעמד הר סיני שהיה בו מחנה ישראל שנ' ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר . ומחנה אלקים כמו שנ' רכב אלקים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש : ראה חכמת המשל וסודו שהוא החזיר מלת שובי ארבעה פעמי' בזה הפסוק להיות לרמז שאנו נרדפי' ארבעה פעמי' לצאת מן הדת בכל אחת מן המלכיות האלה הארבעה שאנו היום באחרונה מהם . והבטיחנו הקב"ה בתורתו ואמר כי בהיותם מנביאים אותנו לאחז בסברתם שנ' ועבדתם שם אלקים

אחרי' מעשה ידי אדם . אבל בכל זה לא יסי' זה בכלל בכל הארץ ולא תכרת התורה ממנו לעולם · והבטיח ואמר כי לא תשכח מפי זרעו . ואחר לנו על ידי ישעיהו מבשר אומתנו שהאות בינינו ובינו ית' והמופת המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה' ודברו בינינו שנ' ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו' · וגם התפאר' אומתנו לפני הקב"ה על שתסבול צרות השמדות והשא הצרות התוכפות עלי' שכן כתיב כי עליך הורגנו כל היום זה דורו של שמד . ויש עלינו לשמוח נמה שנסבול ונשא מן הצרות ואבדת הממון והגלות והפסד עניינינו שכל זה לתפארת היא לנו לנגד בוראנו וכבוד גדול · וכל מה שיפול ממנו בעניין הזה הוא חשוב כקרבן כליל על גבי המזבח ויאמר לנו על זה מלאו ידיכם היום לה' ולתת עליכם היום ברכה . לפיכך ראוי להם שיברחו וירדפו אחרי ה' ויכנסו למדברות ולמקומות שאין בהם ישוב: ושלא יחושו על התבודדם מאנשי ביתם · וגם לא יחושו על אבדת ממון שכל זה דבר מועט ומצער לנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה המולך על הכל השם הנכבד והנורא הזה ה' אלקיך והאמן הוא לשלם שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא · ועל הדרך הזה מצאנו החסידים הטהורים רודפי האמת ומשיגים אותה הם בורחים לדת האל מקצות הארץ הרחוקות וישימו פנימות' למקומות החסידים כדי שיוסיפו להם מאור התורה: כדי שישיגו בענין זה מן הקב"ה מן הטובה . ואיך לא ימאס האדם ואיך לא יקוץ בארץ מולדתו ובבני משפחתו בשביל התורה כולה בכללה · והנה מצאנו איש ה' מבין שאר בני אדם כשלא ימצא די מחייתו במקום א' עד שיקוץ בו ויצר לו מקומו יצא משם למקום אחר כ"ש כשיצר לו מקומו מצד תורתו ומצד אמונ' האל שלא יברח ממנו אל מקום אחר ומי שלא יתכן לו לצאת בשום זמן לא יבהל נפשו לחטא ויפשע בעצמו ויעשה הפקר לחלל השבת ולאכול האיסורין ויטל' על לבו שפרק מעליו עול התורה · שהתור' הזאת לא יוכל להמלט ולהנצל ממנה אפילו אחד מזרע יעקב לעולם לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו בין ברצונו בין שלא ברצונו : אבל הוא נענש על כל מצוה ומצוה שבטל מן הציווים כלומר ממצות עשה . וגם יענש על כל מה שיעבור ממצו' לא תעש' . ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה העבירות שלא יענש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להם : אבל ירבעם בן נבט שחיק עצמות יענש על העגלים שחטא בהן והחטיא את יש' וכמו כן יענש על שבטל מצוה סוכה בסוכות · וזה העקר יסוד מיסודו התורה והדת ולמדוהו ועשו הקש עליו :

ומה שזכר' מדבר הפוסע שהכניס בלבו' הטעם שאלת במאד מאד הוא נאמר על משגע · וכן מה שאמ' הופיע מהר פארן רומז אליו וכן מה שנ' נביא בקרבך מאחיך כמוני : וכן הבטחתו לישמעאל ונתתיו לגוי גדול · דברים אלו כבר נדחו ונסתמו מרב הרגלת' בפי' הכל · ולא נאמר בהם שהם בתכלית החלשות בלבד . אבל אומרים שאחוק הוא והתול לקחת מהם ראי' · והם דברים שאינם מביאים ספק . כשם פנים

ואפילו בלב ההמון . והפושעים בעצמם המשחקים בדברים אלו אין דעתם שכן הוא וגם אינו מספק להם : אבל כונתם באלה הדברים להתפאר בהם בפני הגוים ולהראות להם שהם מאמינים: אבל הקלון שאומר שמשגע כתוב בתורה והישמעאלים עצמם אינם מאמינים בראיות אלו ואינם מקבלים אותם ואינם לוקחים אותם לראי' לפי שבטולם מבואר . ומפני שלא מצאו להם טענה בשום פנים בפסוק מפסוקי התורה ולא בסברה ולא בדמיון כדי שיתלו ממנו . הוצרכו לומר שהחלפנו התורה : ושנינו אותה : ושגרנו שם פלוני מן התורה : ולא מצאו להם שום טענה להבלל יותר קרובה מזו : ואע"פ שהיא בתכלית הפריסה : ובטולה גלוי אפילו להמון . כ"ש ליחידים הואיל והתור' העתיקוה ללשון ארמית ולשון פרס וללשון יון ולשון לעז קודם שעמד הפסול כמה מאות מן השנים : ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממזרח העולם ועד מערבו ולא נמצא בכל זה שום חלוף כלל ואפי' בדקדוק . ואפי' בין קמץ חטף לשורק לא נמצא בה שום חלוף ולא הוצרכו לטענה זו החלושה : אלא שלא מצאו שום ספק בתורה . וביחוד הדבר ממה שכתוב' ונתתיו לגוי גדול אין רצונו לומר גדול בנבואה ובתורה . אלא במנין בלבד : וכבר נאמר בעובדי ע"ז גוים גדולים ועצומים : וכן מה שאמר במאד מאד אלו היתה הכונה בו שיצא ממנו פלוני היה אומר וברכתיו במאד מאד : ואז היה אפשר להתלות זה הטוען בחוט של קורי עכבים לומר שעניינו אברכנו להיות מזרעו פלוני : אבל הואיל ואמר באחד אחד אחר שאמר והרבתי אותו הדבר שאינו אלא על דרך ההפלגה ברב המנין : והנה באר הקב"ה בתור' לאברה' אבינו ע"ה שכל מה שהבטיחו הבורא ית' מברכות ושיתן מצות לזרעו ויבדיל אותם מזולתם שבשביל זרע יצחק כאמר בלבד זה : ולא על זה האחד והוא כמוך ומושג לברכת יצחק שנ' וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא : ובאר בזה שהעקר יצחק : וזה האחר טפל : ועוד ביאר בפי' ואמר כי ביצחק יקרא לך זרע : ועוד כשהסכים על ישמעאל שאפילו היות זרעו הרבה במנין לא יהי' חסיד ולא יהי' לוקח שלמות האנושי כדי שתתפרסם בו ותתודע : אבל תתודע אם דרך בזרעך החסיד . והוא הזרע הבא מיצחק : וזהו פירש יקרא כמו שנ' ויקרא בהם שמי ושם אבותי כלומר יתפרסם בהם ויתודע . ואחר כך באר יצחק שהברכות ההם שהבטיח בהם לאברה' שבכלל הברכות ההם שיקים בריתו ותורתו של הבורא בזרעו כמו שאמר לבניו והייתי להם לאלהים : ואחר כך יחד יצחק והבדילו מישמעאל בכל הברכות האלו כמו שבארנו : ויחדו בברית זולת ישמעאל . כמו שנאמר ואת בריתי אקים את יצחק ואחר שאמר בשביל ישמעאל הנה ברכתי אותו . באר לנו הקב"ה ענין זה מילידי יצחק שיעקב יחד בכל הברכות האלו זולת עשו והוא מה שאמר יצחק ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך : הנה התבאר לנו שמעלת התורה שהבטיח בה הקב"ה לאברהם שתתקיים בזרעו שיצחק הוא המיוחד בה : ואחריו יעקב

מזרע יצחק . וכן מצאנו הנביא ע"ה שנתן הודאה להקב"ה על הטובה הגדולה הזאת : שכן כתוב אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם . ומה שיש לך לדעת שזה השם שעלה בדעת הישמעאלים שהוא כתוב בתורה שאחזו בו הפושעים כלומר במאד מאד שהוא מחמד אינו מחמד אלא אחמד כי הוא פשט המאמר שהם אומרים שהוא כתיב בתורה ובשליחות המכזבים שהוא אבנגליי ששמו אחמד . ומספר במאד מאד אינו עולה למספר אחמד : שסוברים שהוא כתוב בתורה : אבל מה שאומר הופיע מהר פארן : בידוע שהוא פעל עבר : ואילו אמר יופיע אז היה יכול הטוען להתלוצץ ולהתלות בו : אבל הואיל ואמר הופיע הורה שהוא דבר שכבר עבר : וביאו' הדבר שהוא מספר מעמד הר סיני ואומר שהנגלה על הר סיני לא נגלה מן השמים על הר סיני כרדת אבני אלגביש : אלא נגלה מעט מעט . לאט מראשי ההרים מראש הר לראש הר עד שירד על הר סיני : ואמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש מימינו אש דת למו : והדבר מובן למי שירצה כלומר לישראל : והבן איך דייק שפארן שהוא יותר רחוק נאמר בו הופיע : ושעיר שהוא יותר קרוב אמר זרח : וסיני שעליו היתה הכונה ובו שכן הכבוד כמו ש"נ וישכן כבוד ה' על הר סיני אמר בו מסיני בא : ובענין זה ספרה דבורה כשספרה מעמיד הר סיני שהכבוד נגלה לאט לאט מהר להר שכן כתוב ה' בצאתך משעיר בצעדך משדי אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו וגו' : ועל הדרך שבארוהו חכמי' ז"ל שהקב"ה שלח נביא לאדום קודם משה רבינו להורות להם התורה ולא רצו לקבלה: וכן שלח לישמעאל והרא' אותה להם ולא קבלוה ממנו:ואחר כך שלח לנו משה רבינו וקבלנו' ואמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע : וכל זה דבר שהיה קודם מתן תורה : וכן באו המלות מורות על פעלים עוברים : בא וזרח והופיע : ואיכם לסבא : אבל הראיה שהם מביאים ממה שנ' נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון: ואמרת שמקצתם הסתפק להם זה ומקצת' הסתלק מהם הספק באמרו מקרבך : ולולי מלת מקרבך מאחיך היתה זאת להם לראיה במקום הזה יש לך לכוון שכלך שתתבונן במה שאומר לך : דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלה אחת מענין שכלו דבק ומתחבר להיות לו לראי' ולסמוך עליה אבל ראוי לו לעיין במה שקדם מן הענין ומה שאחריו : כלומר שיעיין בתחילת המלה ההיא שסמך עליה: מתחלת ענייניה : ובאיזה ענין פסוק עד שישלם הענין: ואז ידע כונת אומר הענין ואז יקח ראיה ממנו : ואין ראוי לשום אדם לקחת ראיה מדבר מוכרת מאשר לפניו ומאשר לאחריו : ואלו היה זה מותר כמו כן ראוי לומר שהקב"ה הזהירנו שלא נשמע מן הנביא שכן הוא אומר לא תשמע אל דברי הנביא ההוא : וכן נוכל לומר שהקב"ה צונו לעבוד ע"ז שכן כתוב ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם והרבה כיוצא בזה : ודבר זה מבואר בטולו שאין לוקחין ראי' משום פסוק בשום

פנים עד שידעו כוונת הענין מתחלתו ועד סופו ואז יובן ענינו: והפסוק
הזה שהוא נביא מקרבך מאחיך כמוני ראוי לעמוד על מה שלפניו
ושלאחריו ממה שהוא דבק לענין כדי שיובן ולא ישאר בו ספק בשום פנים:
וביאור הדבר שהזהרנו בתחלת הפרשה מלהתעסק בקסמים ובמעוננים
ובחכמת הכוכבים ובכשפים ובחברים והדומה להם בדברי' אלו שחושבי האומות
שבהם יוכלו לדעת העתידו' קוד' שיתחדשו ומתכווני' אליהם: וכשהזהירנו'
ית' מלהתעסק בדברי' אלו אמ' לנו שכל האומות חושבים שיודעים מה שיתחדש
קודם שיתחדש מן הדרך הזה: ואתה לא תדע מזה הדרך מה שעתיד להיות:
אבל תדע אותו ע"י נביא שאקים לכם להודיעכם העתידות ויאמנו דבריו
ולא יחטא בכל מה שיאמר: ותהיו יודעים העתיד להתחדש קודם שיתחדש מבלי
קסמים וחברים ומאין דין הכוכבים וזולתם: ואחר כך באר לנו שדבר זה יהיה
בנו בלי טורח. ואמר שכל נביא שישלח אלינו להודיענו העתיד יהיה מקרבכם
כדי שלא תצטרך לשוטט אחריו מעיר לעיר ולהלוך אחריו מהלך רחוק וזהו
ענין מקרבך. ואחר כן הודיע דבר אחר ואמר ובהיותו קרוב מכם ובקרבכם
יהיה מכם כמו כן כלומר מישראל כדי שתהי': המעלה הזאת מיוחדת לכם
והיא לדעת מה יהיה ולפיכך הוסיף במאמר ואמר כמוני שמא יעלה על דעתך
הואיל וכתיב מאחיך יתכן להיות מעשו ומישמעאל לפי שמצאנו כתוב בעשו
כה אמר אחיך ישראל לפיכך הוצרך לומר כמוני כלומר מבני יעקב ואין
כמוני בכאן להיות כמוהו במעלת הנבואה שכבר אמר ולא קם נביא עוד
בישראל כמשה: והוא בעצם הפרשה המורה על מה שזכרנו: אמר לא
ימצא מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר
ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים: תמים תהיה עם ה' אלהיך. ואתה
לא כן נתן לך ה' אלקיך נביא מקרבך מאחיך כמוני. הנה התבאר
והתאמת שהנביא הזה שהבטיח במקום הזה אינו נביא שיבא במצוה ולא יחדש
תורה: אבל הוא איש שלא יצטרכו לקסמים ולמעוננ' ולחכמת הכוכבי'
ונשאל ממנו מה שיארע לנו כמו שהאומות שואלים למעוננים ולקסמים.
שכן מצאנו שאול ששאל לשמואל על אונדה שאבדה לו: אבל שלא נאמין
בנבוא' זיד ונאמר אין זה בשביל שאינם מישראל כמו שחושבים ההמון עד
שנצטרך לדייק מלת מקרבך מאחיך שהרי איוב וצופר ובלדד ואליפז ואליהוא
כולם אצלנו נביאים ואף על פי שאינם מישראל וכן חנניה בן עזור נביא שקר
ואף על פי שהוא מישראל: אבל נאמין בנביא או נכחישהו מצד נבואתו
לא מצד יחוסו: ובאור זה הדבר שזה משה רבינו רבן של כל הנביאים
ששמענו הדבר המדבר אליו והאמנו בו ובנבואתו ואמרנו לו קרב אתה ושמע
וגומר: והוא אמר לנו שלא נשארה אומה בשמים לתת ואין שם אמונה
אחרת ולא תורה בלתי זאת שתכם שנ' לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו
השמימה ויקחה לנו וישמיענ' אותה ונעשנה: והזהירנו שלא נוסיף ושלא
נגרע בתורה זאת. שנ' לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. וחייבנו בשם

הבורא להאמין בתורה הזאת אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות · שכן כתוב הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת · וכל נביא שיעמוד בין שיהיה מיוחס לכהונה או ללויה או שיהיה עמלקי : ויאמר שאחת מכל המצות הנכללות בספר התור' שנבטל חיובה : שקר והכחיש נבואתו של משה רבינו שהוא אמר לנו ולבנינו עד עולם : לפיכך נכחישהו ונהרוג אותו אם תהיה לנו יכולת על זה : ואין לנו להשגיח על מופתיו · כמו שלא נשגיח לנביא שאומר לעבוד ע"ז : שכן אמר ובא האות והמופת : לא תשמע אל דברי הנביא ונומר שאמרי משה רבינו ע"ה אמר לנו לא תעבדו עבודה זרה לעולם · לפיכך נדע שהאות הזה שעשה בשם עבודה זרה איננה כי אם בלאט וכישוף : וכן אמר לנו משה ע"ה שהתורה הזאת עומדת לעולם : לפיכך כל נביא שיאמר שהיא לזמן קצוב יש לנו לדעת משפט נבואתו שהוא נביא שקר שהרי בא להכחיש משה רבינו לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת : ואם עשה לא ישגיח בה שיחשב שהיא מופת בעשותו אותה לפי שאמונתנו במשה לא היה מצד המופת כדי שנתחייב מצד זה (ס"א בשביל זה) להקיש בין מופת הנביא הזה למופת משה רבינו : . אבל האמננו בו לפי ששמענו הדבר כמו ששמע הוא ובזה האמננו בו אמונה שלמה מקויימת עד עולם הנ' וגם בך יאמינו לעולם : ואנחנו בעניין זה עם משה רבינו כמו שני עדים שהעידו שראו שום דבר : שכל אחד מהם יודע בוודאו שאמת יעי' חברו ואמתות דברו ואינה צריכים להביא על דבריהם ראיה בפני המון העם : וכן הדבר בנו אנחנו עדת ישראל ידענו אמתת משה רבינו לפי שראינוהו במאמד הר סיני בשעת הדבור לא מפני המופת · אבל עשה כל מה שעשה מן המופתים לפי הצורך כמו שהתבארו מפסוקי התורה : ומפני שהעקר הגדול הזה הוא נשכח ואינ' סומכים עליו רוב אומתנו בשביל זה אין אנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במשה רבינו ולא בשוה' ביניהם באמונה·

ובשביל זה אמר שלמה ע"ה בלשון האומה מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים : אמר אם תוכלו להעמיד לי כמו מעמד הר סיני : לפיכך אם יעמד נביא מישראל או משאר האומות וקרא בני אדם לדתו של משה רבינו ולא יוסיף ולא יגרע כמו ישעיהו וירמיהו וזולתם · נשאל ממנו מופת · אם יתן מופת נאמין בו ויהיה אצלנו במעלת הנביאים · ואם יחסר ויפל שום דבר מכל דבריו יהרג ומה שאנו מאמינים בו בתתו מופת ואף על פי שאיפשר שהוא מכחיש · שהקב"ה צונו ע"י משה ואמר לנו כשיעידו שני עדים בשום דבר אתוך הדין על פי עדותם ודון אותם לכף זכות והעמידם על חזקת כשרותם : ואף על פי שיתכן שיעידו באמת או שיעידו בשקר : וכן צונו שאם יקום נביא ונתן אות או מופת ונראה לפי דעתו הפעולות כפי אתוך דברו ואף על פי שהדבר איפשר אם הוא אמת או שקר · מבואר לנו כמו כן שיש דברים שאין מתקבלים מצד הנבואה :

והם

וזה כל דבר שיבא להכחיש נבואתו של משה רבינו ע"ה: וכבר באַרנו הענין הזה בתכלית הבאור בתחלת חבורי הגדול בפי' המשנה: ומשם תלמוד העקרים האלה הגדולים שהם אדני התורה ועמודי האמונה: ומה שראוי לך לדעת כי כאשר אין תוספת בתורת משה ולא גרעון בכתובים: כמו כן אין תוספת וגרעון בפירושם המקובל והוא שקבלו החכמים איש מפי איש והיא תורה שבעל פה:

אבל מה שזכרת מדבר הקצים: ומה שאמר רב סעדי' ז"ל בהם: תחלת מה שיש עליך לדעת שהקץ על דרך האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו לעולם כמו שבאר דניאל ואמר כי סתומי' וחתומים הדברים עד עת קץ: אבל רוב ציור קצת החכמים על זה: ועלה בדיוניהם שהשיגוהו: וכבר קדם הנביא להודיע ענין זה ואמר ישוטטו רבים ותרבה הדעת: כלומר ירבו הדעות והסברות בו: וכבר באר הקב"ה ע"י נביאיו שקצת בני אדם יחשבו קצים למשיח ויעברו הקצים ולא יתקיימו: ואחר כך הזהירנו מלהסתפק בענין זה ואמר אל יעציבו אתכם אם לא יעלה חשבונם אבל כל מה שיוסיף להתאחר הוסיפו בו תקוה שכן אמר כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה' חכה לו כי בא יבא ולא יאחר׳ ודע שהקץ שבאר הקב"ה אותה בבאור כלומר גלות מצרים שאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה: לא נודעה אמתתו ונפל בו ספק מהם מי שסבר שארבע מאות שנה אלו משעה שירד יעקב אבינו למצרי': ואחרים יחשבו משהתחיל השיעבוד והיא שנת שבעים לאחר שירד יעקב אבינו למצרים: ואחרים חשבו אותה משעה שנאמרה נבואה זו לאברהם אבינו והוא מעמד בין הבתרים: וכשמלאו ארבע מאות למעמד בין הבתרים יצאו ממצרים קצת בני ישראל קודם שעמד משה רבינו שלשי' שנה ועלה בדעתם שכבר תם הקץ והרגום המצרי' והכבידו עליהם השיעבוד כן הודיענו החכמים ז"ל: ועל האנשים ההם אמר תעו בחשבונם ודמו שכבר באה הגאולה ויצאו: אמר דוד בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב: והקץ האמתי היה ארבע מאות שנה משנולד יצחק שהוא זרע אברהם ש"נ כי ביצחק יקרא לך זרע ואמר ית' כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה: ובזמן הגלות ישלטו אותם וישעבדו בהם וייגעום כך הוא פי' הפסוק: והיו ארבע מאות שנה לגרות לא לשעבוד: ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול ונמצא שמיו' שנולד יצחק עד שיצאו ממצרי' ארבע מאות שנה בשוה: ואתה דן מקץ זה קל וחומר: ומה הקץ הזה שנודע זמנו והתבאר לא ידעוהו: כ"ש הקץ הזה הארוך שפחדו הנביאים וחרדו מרב אריכותו עד שאמר הנביא על דרך התמה הלעול' תאנף בנו תמשוך אפך לדר דר׳ ואמר ישעיהו כשספר אריכות הגלות הזה: ואספו אספה אסיר על בור וסגרו על מסגר ומרב ימים יפקדו׳ ובאר לנו דניאל עמק ידיעת הקץ והיותו סתום ונעלם ולפיכך

מנעונו

מנעונו החכמים ז"ל מלחשוב הקצים לביאת המשיח לפי שיכשלו בהם ההמון
ושמא יטעו כראותם שבאו הקצים ולא בא: וכן אמרו החכמים ז"ל תפח
רוחם של מחשבי קצין · לפי שהם תקלה לעם לפיכך התפללו עליהם חכמים
שתפח דעתם וישחת חשבונם · ואנו נדין את רב סעדיה לכף זכות ונאמר
שמא מה שהביאו לענין זה ואע"פ שהי' יודע שהתורה אסרה זה לפי שהיו
בני דורו בעלי סברות רבות נבוכות וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא ז"ל
לפי שהוא גלה מן התורה מה שהי' נעלם וחזק ממנה מה שנדלדל והודיעו
בלשונו ובכתבו וקולמוסו וראה בכלל מה שראה בדעתו לקבץ ההמון בעם על דרך
חשבון הקצים כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם · והוא התכוון בכל מעשיו
לשם שמים ואין לטעון עליו על שטעה בחשבונותיו כי כוונתו היתה מה
שאמרת · אבל מה שראיתיך מסתפק אליו מחכמת הכוכבים וקבוציהם שהם
קוראין בלשון ערב שעברו מהם מה שאתה מצפה · כל זה הסר אותה מלבך
ונקה דעתך ממנו ורחץ שכלך כמו שרוחצים הבגדים המטונפים מטנופם:
לפי שהם דברים שאין בהם ממש : ואינם אמת אצל החכמים השלמים ואפילו
שאינם מאמינים בתורה : כ"ש למקבלי התורה : והפסד דבר זה מבואר מאד
בטענות שכליות אמתיות · אין זה מקום לזכרם · אבל שמע שמץ דבר ממה
שבא בכתוב בענין זה · דע שמשה רבינו ע"ה בשעה שעמד היו כל האצטגנינין
פה אחד אומרי' שאומה זו לא תהי' לה תקומ' ולא יקל מעליה השיעבוד
שהיא בו לעו"ם ובשעה שחשבו שהיו בתכלית השפלות · אז הופיע אליה' ברוממות ·
ונולד אז מבחר מין האנשים ומעלה שבהם' וכשהיו כולם על מחשבה אחת
שארץ מצרים ישלם אירה ויאמן והיו יושבי' בתכלית השלוה אז באו עליהם
המכות: כמו שאמר ישעיהו כשהיה מספר זה הענין איה איפוא חכמיך ויגידו
נא לך וגו' · וכן אירע למלכות נבוכד נצר כשהיו כל אצטגניניה וחכמי' וכל
הנקרא בשם חכם על עצה אחת שאז היתה תחלת רוממותה ושמלכותה
נתאמצת והולכת · אז נשמדה מלכותם ואבדה כמו שאמר עליו הקב"ה: וכן
אמר ישעיהו מהתל בהם ומשחק עליהם לפי שהיו חכמיה מתפארים
בחכמתם · ומהתל כמו כן מן המעלה שהיו אומרים שיש בניהם חכמים
וחכמתם מועלת להם · אמר נלאית ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעך הוברי
שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך · על זה הענין יהי'
הדבר לימות המשיח מהרה יגלה · שכשיחשבו האומות שאומה זו לא יהי' לה
עולם מלכות ולא ממשלה ולא יגאלו מן השיעבוד שהם בו וכל החכמים
כלם פה אחד בעצה זאת וגם הקוסמים ובעלי הכחות · יפר הקב"ה מחשבותם
שגרתם הנכחשת · ואז יגלה המשיח · שכן אמר ישעיהו בביאור ענין זה ·
מפר אותות בדים וקוסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל · מקים
דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האומר לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה
וחרבותיה אקומם · ואתה אל תסתכל למאמר האומר קבוץ גדול וקבוץ קטן
כן שמעתי ממך שאתה אומר שהחכמה בארצכם מעטה ונפסק' מכם :

ובמאת שנה לזה היות הקטן בשלום העפרי · ישלך לדעת שהמקרה הזה אינו
מיוחד בארצכם אבל הוא היום בכל ישראל כלומר הכרת החכמים ודלדול הדעת
וזהו באמת מה שאמר הנביא בשם הקב"ה : לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה
הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינ' נבוניו תסתתר : ואין עלה זאת לנו
שלום עפרי ולא שלום אשי · והמופת על זה שבשלמה מלך ישראל שנא' בו ויחכם
מכל האדם · הוא היה באמצעות השלום העפרי · וכמו כן אברהם אבינו ע"ה שהוא
עמודו של עולם · והוא שגלה והודי' מעלה הראש כה לכל החכמים · ויסד יסוד
הסוד לכל בני אדם · וכן יצחק ויעקב שבשלשתם היו מושאים כסא הכבוד נגלות
שהשיגוה באמת כמו שאמרו האבות הן הן המרכבה · שנא' ויעל מעליו אלקים
הנה לך האבות שלשתם היו באמצעות השלום העפרי · ויתבאר כל זה ממה
שנודיע שהקבוץ הקטן והוא קבוץ שבתאי וצדק מעטה שיתקבצו באיזה מקום
שיתקבצו שנית כמו עשרים שנה מהלך השמש בקרוב ולא יזוזו היות' מתקבצ'
בשלום אחד כעינו מאתים וארבעים שנה : ואחר כן יעתקו קבוצים לשלום אחר וזה
הנקרא קבוץ אמצעי והוא קבוץ ההעתקה ההווה בכל מאתים וארבעים שנה
מהלך השמש ויהיה על הסדר הזה מעטה שיתקבצו שני הכוכבים אלו בשום
מעלה מן המעלות עד שיתקבצו באותה מעלה בעינה תתק"ם שנה וזהו הגדול
והוא מעטה שיתקבצו שבתאי וצדק בחלק הראשון מן הטלה עד שיתקבצו פעם
שנית · וכשתחשוב שתאריך למפרע יתבאר לך כל מה שזכרתי לך מהיות אברהם
יצחק ויעקב בשלום העפרי · וכן דוד ושלמה : אבל באמרתי לך זה שיסור מלבך סבה
זאת : ואל תחשוב שיש שלום כזה עלה · וכמו כן אמרת שאנשים כוונו הקבוץ העתי'
ומצאו הכוכבים השבעה כולם שיתקבצו במזל אחד · ודבר זה אינו אמת · ואין ש
קבוץ שביעי בשום פנים לא בקבוץ העתיד ולא במניין קבוצים שעת ידין לבא אחר
אבל דבר זה דבר אים שאינו יודע לכוון התקון על אמתתו כמו שספרת מכ
דבריו שאמר שאירע מבול מאויר ומעפ' · ומה שראוי לך לדעת שהדברים האל
וכיוצא בהם שוא וכזב · ולא יהיו לך לראיה · לפי שתמצאם כתובים בספרים
שהמכזב כמו שהוא מכזב בלשונו יכזב בקולמוסו : ואין זה נמנע עליו · והכסילי'
הבוערים הם שיעש' אלים לראיה אמתת הדבר בהיותו כתוב · ואין לנו להאמ
הספרו' מהספרים האלה · אלא מפנים אחרים · ודע כי כמו שיגלל הסומא בהסמכ
על הפקח בלכת אחריו לפי שהוא יודע בעצמו שאין לו עיני' שיורהו הדרך הישר · וכ
כן שיגלל החולה שאינו יודע מחכמת הרפואות בשמעו עצת הרופא שיביג
וידריכהו לפי שאינו יודע הדברים הממיתים ולא המחלימים המצילים : ויש
לעצתו כל מה שאומר לו כמו כן ראוי להמון למסור משענתם על הנביאים בע
העינ ם האמתיים · ודי להם במה שילמדו להם שהסברה הפלונית אמת והסבר
הפלונית אינה אמת · ואחרי הנביאים החכמים החוקרים והרודפים יומם ולי
הסברות והדעות כדי שידעו איזה מהם אמת ואיזה מהם שוא · ואחר הק
זאת דע שכל מה שתמצא או שתצא כתוב מאלו הדברים וכדומה להם הם כו
דברים שאין בהם אמת · אבל האומר אותם כסיל או ליצן מהתל · או מי שית
לפתור

לסתור התורה ולהרוס אומותיה: הלא תראה פותי' באמרם מזול אויר ומזול מעפר: וכמו כן וכלו לומר מזול מאש: וכל זה אינו אלא ככזב וכתוי להטעות אמנה שהמזול לא היה אלא מקבוץ המים ושלא בא מאת דיין האמת ועל דרך העונש ליושבי הארץ על רב חטאתם: כמו שנאמר לנו בספרו הישר המציל אותנו מן הטעות: ועל הטענה הזאת לפי סברתם לא נהפכה סדום ובנותיה על כפרם ומעלם כמו שנא' הכתוב הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה וגומר: וכן כל פעל הבא מאת הבורא יתברך בעולם הוא אצלם דבר מחויים מן הקבוצים של כוכבים: אלה הם ההקדמות שרצונם להקדים להרוס בהם יסודי הדת: ונעשו הפקר ליד תאותם ותשוקת נפשותם שבהמית כמו הבהמות ובנות יענה: ובשביל הדעת האלו הזהירנו הבורא יתבר בתורה ואמר שבהיותכם מכעיסים יבואו עליכם פורעניות מקב חטאתכם : אם תחשבו שאינם באים עליכם אלא דרך מקרה שאין סבת הפורענות רוב נאצותכם : גם אני אוסיף עליכם מן המקרה ההוא ואכפול אותם עליכם : שכן כתוב בתוכחה : ואם תלכו עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי : וקרי הוא הדבר שבא שלא בכוונה : והוא אומר אם תשימון פורענות דרך מקרה אני אוסיף עליכם מן המקרה ההוא שבע על חטאתיכם : וממה שהקדמתי לך תדע שאין ביאת המשיח תלויה בדין הכוכבים בשום פנים: וכבר עמד אחד מן המיוחדים בספרד וחבר ספר בעניין הקץ על דרך הכוכבים ואמר שהמשיח יגלה בשנת פלונית: ואין אחד מחכמינו חסידינו שלא זלזל בדבריו וזלזל עצתו והמופת שמעל' החסרים בשביל מה שעשה והעיר תכלית: והמציאות עשתה בו יותר רע : כלומר שחוק והתול ממה שעשינו בו אנחנו : לפי שבזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרה בארצות המערב : וזה תכלית הכעור לבעלי החכמה הזאת: אבל שהצריכנו לכל זה תוקף הגלות עלינו והכוונה בלא חבל היא בתלית: אבל אתם אחינו חזקו ואמצו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה': וכמו כן חזקו קהלתכם לקהלתכם נטעו אמנה והאמינו בליבות הכל ביאת הגואל מהרה יגלה : חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו : ודעו שהקדוש ברוך הוא הודיענו על ידי ישעיהו מבשר ישראל שמרב אריכות ימי הגלות והתחזקה: יחשבו הרבה שהקדוש ברוך הוא עזבנו והסיר פני חסדו מאתנו בשביל זה: ואחר כך העיד על עצמו שלא יעזוב אותנו ולא ישכחנו שכן אומר ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני: ואחר כך חזר ואמר התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: ועל ידי הנביא הראשון ע"ה הודיענו הקדוש ברוך הוא כדבר הזה שנאמר כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח ברית אבותיך אשר נשבע להם: ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה: ודבר זה אחינו יסוד גדול מיסודי אמונת ישראל: והוא שאי אפשר

שלא יעמוד מזרע שלמה איש שיקבץ נפוצותינו ויאסוף חרפתנו וגלותנו :
ויגלה דת האמתית : ויעמיד כל מי שימרה דברו כמו שהבטיחנו הקב"ה
בתורתו : אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט
מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת והיה אדום ירשה והיה ירשה
שעיר אויביו וישראל עושה חיל : והעת שיגלה תהיה צרה גדולה על ישראל
שנאמר כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב : ואז יגלהו הקב"ה וישלים
מה שהבטיח : ואמר הנביא מתמיה על העת שיראה בה הגואל ומי מכלכל
את יום בואו ומי העומד בהראותו : וזהו האמת שאנו מאמינים בזה הענין :
אבל העת הביאה כבר התבארה מדברי דניאל וישעיהו ומשאר דברי רבותינו
ז"ל שביאתו תהיה בהתתקוף יד אדו' וערב · והתתפשט מלכותם בעולם
כמו היום הזה : וזה דבר שאין בו ספק ומזה לא יעבור : ודניאל סוף מה
שספר מלכות ישמעאל ועמידת מחמד ואחריו ביאת הגואל בסמוך : וכן
ישעיהו ביאר שהראיה על ביאת המשיח היא הראות מגבע שכן אמר :
וראה רכב צמד פרשים רכב חמור רכב גמל והקשיב קשב רב קשב : אמר
שרכב חמור הוא המשיח שנאמר בו עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות :
יבא תכף עמידת רוכב על גמל : והוא מלך ערב : ומה שאמר
צמד פרשים : כלומר הזדווג שתי אומות שהם אדו' וישמעאל · ובענין
זה יתבאר מן החלו' של נ"ם ומן החלום של חיות הנזכר בדניאל : ודברים
אלו מבוארים מפשט הכתובים · אבל אמתת העת על בוריה אינה
מודעת : אבל יש אצלינו קבלה גדולה ונפלאת קבלתי אותה מאבי שקבל
מאביו ומאבי אביו והוא קבל הדבר וכן הדבר עד תחלת הגלות של ירושלים
כמו שנאמר וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגלות
ירושלים אשר בספרד ירשו את ערי הנגב · וביאור הדבר שהנבואת בלעם
רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם · לפי שיש בתורה
פסוקים שאף על פי שהכוונה בהם לשום ענין : אף על פי כן יש בהם
רמז לענין אחר : כמו שמצינו ממאמר יעקב אבינו שאמר לבניו רד"ו
שנה שעכבו במצרים כמנין רד"ו שהם מאתיים ועשר שנים · וכן
מאמר משה רבינו עליו השלום שאמר כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם
בארץ · שישבנו בארץ ישראל מיום שנכנסנו בה עד גלות המלך יויכין
מניין ונושנתם והם תתמ"ו שנה · וכזה הרבה · ועל הענין הזה קבלנו
מזה שאמר בלעם כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל : יש בו סוד
שמן העת ההיא יש לחשב כמניין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת ·
ותחזור הנבואה לישראל · ואז יאמרו להם הנביאים מה פעל אל · ונבואה זו
נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארץ מצרים : ותמצא התחלת החשבון
עד אותה העת אלפים ותפ"ח שנה · שהסימן בתפ"ח גאולים · ולפי
הפסק הזה והפירוש הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים ת

תתקע"ו ליצירה ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמ' המשיח שנאמר ונבאו בניכם ובנותיכם וגומר : וזהו יותר אמיתי מכל חשבון שנאמר בשום קץ : וזה שאמרנו שהוא אמתי אחר שהזהרנו עליו ומנעונו תגלית המגיעה לגלותו : שלא יהיה בעיני העם ברחוק : וכבר הודעתיך אותו וברוך היודע : אבל מה שאמרת שמעה זאת היא שעליה אמר ירמיהו עליו השלום ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע : אין הדבר כן שזה הכתוב רומז על גוג מלחמות ומגוג בהכרת : ותהיה אחר שיגלה המשיח לאחר זמן : אבל האות של שעי ברון וזולתם שדומים להם הם דברים הבלים מאוד ואינם מיוחסים בשם לחכמים ואינם מדבריהם : ויש מהם שהם משל וחידה : ולא תסתכל לדבר בזה הענין •

אבל מה שזכרת מעסק האיש שהוא אומר שהוא משיח בערי תימן : דע שלא תמהתי ממנו ולא מן המאמינים בו : לפי שהוא משגע בלי ספק ואין על החולה אשמ' ופשע אם לא יסבב הוא חוליו : וכן איני תמה מן המאמינים בו מקצר רוחם ושאינם יודעים מקום המשיח ומעלתו הגדולה שעלה בדעתם זה : אבל אני תמה ממך שאתה מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים האינך יודע אחי שהמשיח נביא גדול מאוד וגדול מכל הנביאים מלבד משה רבינו עליו השלום ועוד האינך יודע שמי שאומר על עצמו שהוא נביא שאם נמצאת נבואתו מוכחשת הוא חייב מיתה לפי שמסך לעצמו המעלה הגדולה הזאת כמו שיומת המתנבא בשם עבודה זרה : שכך כתוב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגומר : ואיזה ראיה גדולה על היותו מכחש אלא שיסמוך עצמו בשם המשיח : ויש תימה בדבריך שאמרת שידוע בשלום ויש אתו מקצת חכמה התעלה על דעתך שבמדות האלו יהיה משיח : אבל הביאך לומר כל זה מפני שלא הבנת למעלת המשיח מה הוא ואיך תהיה עמידתו : ובאיזה מקום יהיה ואיזה אות תהיה מיוחדת לו : אבל מעלתו תהיה יותר מעולה ממעלת הנביאים ויותר נכבדת זולת משה רבינו : ויחד אותו הבורא ית' בדברים שלא יחד משה רבינו עליו השלום שנאמר בו והריחו ביראת ה' לא למראה עיניו • ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח : ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה : רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' • והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו וקרא לו הקב"ה שש שמות באמרו כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום : וזה שקראו אל על דרך ההפלגה : להודיע שגדולתו מעולה ממעלת כל אדם : ואחד מן הסמנים שיש אצלינו ידועים לכל נביא שיהיה בתכלית המדע ולא יגלה אותו הקב"ה לפי שהוא עקר אצלינו

שאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר : ובאורו שאפילו גבור שיהיה כובש את יצרו : ועשיר עשיר בדעתו : אבל כשיעמוד אדם שאינו מפורסם בחכמה ויאמר שהוא נביא : אין אנו מאמינים אותו : כל שכן אם יאמר אחד מעמי הארץ שהוא משיח : ואחת הראיות שהוא עם הארץ שצוה לפזר אדם כל ממונו ושיתנדבו לעניים : וכל השומעים לו הם טפשים והוא חוטא שעושה הפך התורה הואיל ואין ראוי לתורתינו לעשות צדקה מכל ממונו אלא מקצתו שכן כתוב · ואם החרים יחרים איש לה׳ מכל אשר לו : ואמרו מקבלי השמועות מ כל אשר לו ולא כל אשר לו : ושמו לנדבה גדר וגבול והוא התומש אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש : ואין ספק שסכלו ולבו שנשאוהו לומר שהוא משיח הוא אשר נשאו לצוות בני אדם לצאת מכל קניינם להתנדבו לעניים ונעשו הם עניים והעניים עשירים · וחייבו עצמם מן הדין להחזיר להם ממונם ויהיה הממון על הדרך הזה בין העניים והעשירים חוזר חלילה · וזו הבלות מבוארות : אבל איכות עמידות המשיח ובאיזה מקום יראה : בתחלה יראה בארץ ישראל כי בארץ ישראל תהיה תחלת הראתו : שנאמר ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמרה׳ צבאות : אבל איכות עמידתו דע שלא תודע עמידתו קודם היותה עד שיאמ׳ עליו שהוא בן פלוני וממשפח׳ פלוני׳ : אבל יעמוד איש שלא נודע קודם הראותו והאותות והמופתים שיראו על ידו הן הן הראיות אמתת יחוסו שכן אמר הקב״ה כשספר לנו ענין׳ זה הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח : ואמר ישעיהו כמו כן כשיראה מבלי שיודע לו אב ואם ומשפחה ויעל כיונק וכשרש וגמור : ואחר שיגלה בארץ הצבי ויקבץ כל ישראל לירושלים ולשאר ארצות אז תמשוך האומה ותתפשט מזרח מערב עד שיגיעו לכם אל ארץ תימן וליושבים אחריכם בארץ הודו : שכן כתוב על ידי ישעיהו השלוח בים צירי׳ ובכלי גומא על פני מים לכו מלאכים קלים אל עם ממשך ומרט ואל עם נורא מן הוא והלאה : גוי קו קו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו אל מקום שם ה׳ צבאות הר ציון : אבל כלל מעלותיו שיספר בהם על ידי כל הנביאים ממשה רבינו תחלתם עד מלאכי שהוא סופם · תוכל אתה ללקוט אותם מן הארבע ועשרים ספרים : אבל המדה המיוחדת לו היא בשעה שיגלה יבהלו כל מלכי הארץ משמעו : ויפחדו ותבהל מלכותם : ויתנכלו איך יוכלו לעמוד כנגדו בחרב או בזולתה : כלומר שלא · יוכלו לטעון ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו : אלא יבהלו מן המופתים שיראו על ידו : וישימו ידם לפיהם : שכן אמר ישעיהו בעת שספר שישמעו המלכים לו אמר עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו : ואמר שימית כל מי שירצה להמיתו בדברו ולא יוכל להמלט ולהנצל ממנו שכן אמר והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע ·

רשע : אבל שנסתלק החרום והמלחמה ממזרח שמש וממערבה אין זה
בתחלת הגלות אלא אחר מלחמת גוג ומגוג כמו שאמר יחזקאל עליו השלום
ואינו רואה שזה שעמד בארציכם יש בו מכל אלו : ואתה ידעת שאותו האיש
עם כל הגדולות שסמכו לו שעשה מתחיית המתים כמה שעלה בדעתם :
ומן המופתים ההם שהם מכחישים בהם ועדיין בשבלים עמהם כל דבריהם
על דרך הוראת הטענה לא ימלטו עמו בטענתם שטוענים שהוא המשיח :
שאנחנו נראה להם בכתובים אלף אותו' בקרוב שלא היו : ואפילו על
דרך טענתם היאחו למעלה הזאת : אלא כל הרוצה לעשות עמו
שחוק וליצנות : וסוף דבר שזה האיש אלו היה אומר מה שהוא אומר
בזדון ובקלות היה מחוייב אבלי מיתה : אבל מה שהוא קרוב לדעתי והוא
האמת שנשתטה ונפסד ציורו ורעיונו : והנני מראה לכם עצה טובה לכם
ולו : והוא שיהיה חבוש ימים עד שיתפרסם אצל הגוים כלומר
שהוא נפסד בציורו ורעיונו ואבוד שכלו : ותודיעו הדבר ותפרסמו אותו
בעולם ואחרי כן תתירוהו ותצילו עצמו בתחלה · לפי שכשישמעו הגוים
עליו שטען על עצמו שהוא משיח : אחר שעשית' בו המעשה הזה יהיו
מלעיבים בו כמו שדנים לאיש משגע ומשתטה כמותו : ותצילו נפשיכם
מרעתם של גוים : ואם תתרשלו בדבר כזה עד שיתפרסם בגוים
תמיתו אותו וחס ושלום שלא יסבב עליכם רגז : ואתם אחינו ידוע
לכם שהקב"ה הפילנו במהרות עונותינו בתוך אומה זו שהיא אומת
ישמעאל שרעתם חזקה עלינו והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו
כמו שגזר עלינו ית' ואויבינו פלילים · ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויב' ממנה
ולא אומה שהרע' בתכלי' הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאו' אותנו כמוה'
שאפילו דוד עליו השלום כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות ל
לישראל התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומה מרעת בני ישמעאל ואמר
אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר · וראו איך זכר
קדר מאחר בני ישמעאל : לפי שהמשגע הוא מבני קדר כמו שהוא
מפורסם מיחוסו : ועוד דניאל לא ספר קטנותנו ודלדולנו אלא ב
במלכות ישמעאל שתכנע במהרה שכן אמר ותפל ארצה מן הצבא ומן
הכוכבים ותרמס' : ואנחנו בשודנו סובלים שעבודם וכזביהם ושקרותם
למעלה מיכולתנו שאין ביכולת אדם כח לסבול ויפי כמו שאמר דוד
ע"ה ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו : וכמו שהוכיחונו
רבותינו לשאת כדבי ישמעאל ושקרו ולשתוק ממנו : וסמכו זה לפסוק
שכתוב בשם בניו ומשמע ודומה ומשא שמע דום ושא · וכבר הסכמנו
כולנו גדולים וקטנים לסבול שעבודם שכן אמר ישעיהו גוי נתתי למכים
ולחיי למורטים פני לא הסתרתי מכלימות ורוק : ועם כל זה לא
נוכל להנצל מרוב רעתם ופחזותם בכל זמן · וכל זמן שאנו רודפים

שלומם הם רודפים אחרינו בחרוב ובמלחמה כמו שאמר דוד ע"ה אני שלום וכי אדבר המה למלחמה · כל שכן אם נעורר עלינו ונקרא במלכות בדברים כאלה ושקר הלא נסכן בנפשותינו ונבא לידי מיתה : ויש עליכם לדעת כי בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש בעבר הנהר ואמר שהוא משיח ויצא בכלל עשרת אלפים מישראל : והיתה האות שלו שלן מצורע והשכים בריא ולא נשלם עסקו ולא עמדה עצתו · וחזר ונשאר ישראל אחריו בערי אספהן בטעם הגלות והתחדשו עליהם בגללו צרות · וכמו כן עמד איש אחד במערב במדינות פאס היום מ"ה שנה ואמר שהוא מבשר ושלוחו של משיח ואמר שבאותה שנה יגלה ולא יצא דברו לאור והתחדשו לישראל בגללו צרות : והודיעני הדבר הזה מי שהיה מצוי בכל וקודם זה כמו עשר שנים עמד בארצות ספרד במדינת קרטבה איש אחד ואמר שהוא משיח : וכמעט קט היתה כליה על שונאיהן של ישראל בגללו : וקודם זה כמו ל' שנה עמד אחד בצרפת ואמר שהוא משיח ועשה אותות לפי סברתם : והרגוהו הצרפתים והרגו עמו כלל מ מקהוות הקודש · ואלה הדברים שקדמה הבטחתם ע"י הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם · שבקרוב לימות המשיח האמיתי ירבו הטוענים והחושבים שכל אחד מהם משיח ולא תעמוד טענתם ולא תתאמת ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים · ולפי שידע שלמה ע"ה ברוח הקודש שהאומה הזאת בארך זמן גלותה תפזר להתנועע בלא עתה הראויה ויאבדו בשביל זה ויבואו עליהם צרות והזהיר אתכם מלעשות זה והשביע האומה על דרך משל ואמר השבעתי בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפוץ · ואתם אחינו אהובינו קבלו עליכם שבועתו ואל תעירו את האהבה עד שתחפוץ : ובורא עולם במדת רחמים יזכר אותנו ואתכם לקבץ גליות נחלתו ונזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו · ויוציאנו מגיא הצלמות אשר הושיבנו בו · ויסיר מחושך עינינו : ומאפל לבנו · ויקיים בימנו ובימיכם העם ההולכים בחושך ראו אור גדול ישבי בארץ צלמות אור נגה עליהם : ויחשיך באפו ובעברתו על כל הקמים עלינו · ויאיר מחשכינו כאשר הבטיחנו כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה · ושלום עליך ידידינו יקירנו בעל החכמות מוסיף התבונות ועל כל התלמידים אחינו ועל כל עם הארץ שלום כאור זורח · ורב שלום עד בלי ירח · אמן סלה · ואנא נבקשה ממך ש שתשלח העתקת האגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם : לחזק אמונתם ולהעמיד רגלם לבל תמעד : ותקרא אותה על הקהל ועל היהודים כדי שתהיה מצדיקי הרבים אחר שתזהר ותשמור תכלית ההזהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות העולם : באשר יתחדש דבר שיצילנו השם ברחמיו ממנו · ואעפ"י שכתבתי אותו

הייתי

הייתי מתיירא מזה הרבה מאוד : אבל ראיתי שצדק' הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה · ואף בכל זה שהגרתי אותו לכם סוד ה' אל יראוי · וכבר הנה יחונו החכמים שקבלו מן הנביא עליו השלום ואמרו שלוחי מצוה אינן ניזוקין ואין לנו מצוה גדולה מזו ושלום על כל ישראל : אמן : נשלמה האגרת ח"ל והעתיקה רבי נחו"ם מערבי ז"ל : וקרא שמה פתח תקוה : זאת לדעת כל מקום שתמצא שמות האומות ועכו"ם אינו מדבר מאומות :

שבזמן הזה אלא מן האומות שהיו בימים ההם :

נשלם ונגמר ביום ב' ח"י אלול
תע"ה לפק :

Książka
po dezynfekcji